

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra divadelní vědy

Bakalářská práce

Lucie Chocholoušová

**Případ Waterloo
The Lawsuit Waterloo**

Praha 2017

Vedoucí práce: prof. PhDr. Vladimír Just, CSc.

Poděkování

Ráda bych poděkovala svému vedoucímu bakalářské práce, který dohlížel na faktickou správnost, podpořil mě při vyhledávání pramenů a kontaktů na pamětníky. Navíc mu velice děkuji za redigování textu.

Dále bych chtěla poděkovat Ivanu Binarovi, Edvardu Schiffauerovi a Petru Ullmannovi, kteří mi věnovali svůj čas a poskytli jedinečné informace nejen o procesu.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 17. 5. 2017

.....

Jméno a příjmení

Klíčová slova

Divadlo Waterloo

Okupace Československa 1968

Normalizace

Politický proces

Státní bezpečnost

Valentin Katajev: *Syn pluku*

Časopis Tramp

Sešlost v Leskovci nad Moravicí

Key words

The Theatre Waterloo

The occupation of Czechoslovakia in 1968

The normalisation process in 70s

Political proces

State police

Valentin Katajev: *Syn polka*

The Magazine Tramp

The Meeting in Leskovec nad Moravici

Abstrakt

Tato bakalářská práce si klade za úkol analyzovat trestní řízení se členy divadla Waterloo, které probíhalo v Ostravě r. 1971-1972. Členové divadla byli stíháni a souzeni za inscenování několika společensky kritických, až satirických děl. Nejproblematictější kusem byla parodie na prózu Vladimíra Katajeva *Syn Pluku*. Proces se opíral jednak o znalecké posudky inscenovaných textů, jednak o výslechy obviněných a svědků. Pro čtyři obviněné (konkrétně Petra Podhrázkého, Petra Ullmanna, Ivana Binara a Edvarda Schiffauera) skončil soud nepodmíněným odnětím svobody. Tento trest je ovlivnil nejen v době pobytu ve vězení, ale poznamenal i zbytek jejich života.

Výzkum se opírá o rozbor důkazů, které měla k dispozici státní policie a soud při trestním stíhání. Práce obsahuje analýzu soudních posudků, které byly hlavním důkazním materiálem. Dále rozebírá výslechy obviněných a svědků a průběh celého soudního jednání na základě protokolu z líčení. Navíc je práce doplněna o autentické rozhovory s pamětníky.

Výzkum dokládá jednostrannost celého procesu, kdy obvinění neměli možnost výsledek zvrátit jiným způsobem, nežli spoluprací s politickým systémem, tedy souhlasem s praktikami KSČ, či podepsáním faktické spolupráce s StB. Z práce vyplývá, že šlo o exemplární trest, který měl zastrašit společnost.

Abstract

This bachelor dissertation heads to an analysis of a criminal prosecution with members of The Theatre Waterloo, which took part in Ostrava in the years 1971 and 1972. The members of the theatre were prosecuted and judged for putting on stage of several social critical and even satirical plays. The most problematic piece of work was a parody of Russian novel of Valentin Katajev's *Son polka*. The prosecution was based on an expert opinion of produced texts and interrogation of the charged and witnesses. However the proces had been finished by a custodial sentence for four of them (namely Petr Podhrazky, Petr Ullmann, Ivan Binar and Edvard Schiffauer). This punishment influenced either their lives during the stay in custody or it affected their whole lives.

The dissertation study is found on the analysis of evidence which the State Police and court had at disposal. The dissertation consists of an analysis of the expert opinion which was

the main source of evidence. Furthermore it examines the interogations of prosecuted members of the theatre and witnesses, it examines the progress of the whole trial on the base of judicial proceedings. Moreover, the dissertation is accompanied by original interviews with surviving contemporaries.

The analysis proves a subjectivity of the whole court case. The charged were not able to reverse the trial result without agreeing with the policy of KSČ or collaboration with State Police. The research shows that the punishment was exemplary and the right purpose of the trial was to scare the society.

Obsah

Úvod.....	8
1. Průběh procesu.....	10
2. Znalecké posudky děl	12
3. Výslechy	19
4. Hlavní soudní líčení	25
5. Ohlasy k procesu.....	31
6. Odvolací soud	35
7. Po vazbě.....	40
Závěr	45
Literatura.....	47
Prameny	48

Úvod

Divadlo Waterloo vzniklo v říjnu roku 1968 v Ostravě na troskách kabaretního divadla Okap, z iniciativy členů bývalého Divadélka pod okapem (Ivan Binar, Petr Ullmann, Edvard Schiffauer, Petr Podhrázký, Luděk Nekuda, později se připojili Josef Frajs, Tomáš Sláma aj.). Stálé působiště divadlo Waterloo (s podnázvem „institut pro potírání jevištních dekorací a divadelních obvyklostí“) zprvu našlo v ostravském Divadle hudby (pozdějším sídle Komorní scény Aréna, dnešní Stará aréna).

V sezóně 1968/69 bylo amatérské, od druhé sezóny se zprofesionalizovalo a přesídlilo na Černou louku. Stylem produkcí navazovalo na kabaretní autorské večery - „text-appealy“ - někdejšího Okapu. Například večer s názvem *Čaj o páté přes deváté* byl divákovi předložen jako večírek, nikoliv tradiční divadelní představení. Celý tento večírek byl pásmem s vyprávěním, hudbou i scénkami.

Divadlo Waterloo se ale nesoustředovalo jen na „text-appealovou“ formu, úplně jinou formu měla inscenace *Syn pluku*, nebo *Agent 3,14*. Tyto dvě inscenace byly prezentovány jako komorní muzikály. V postatě šlo o celovečerní inscenace s pevným scénářem, v nichž bylo několik písní.

Divadlo Waterloo se bohužel neudrželo ani dvě celé sezóny a roku 1970 bylo zrušeno.

V roce 1971 na skupinu 10 lidí z divadla Waterloo byla podána žaloba. Konkrétně na Petra Podhrázkého, Petra Ullmanna, Ivana Binara, Josefa Fraise, Edvarda Schiffauera, Tomáše Slámu, Jiřinu Balouchovou, Zuzanu Duškovou, Hanu Špačkovou a Miloslava Imramovského.

Žaloba se týkala produkce divadla Waterloo, přičemž se nejvíce opírala o inscenaci *Syn pluku* (premiéra duben 1969). Tato hra byla recesistickou parodií na motivy stejnojmenné propagandistické knížky pro děti sovětského autora Valentina Katajeva.

Výběr StB se zdá překvapivý, vzhledem k tomu, že na repertoáru divadla bylo v průběhu let 1968 - 1969 mnoho daleko útočnějších a protirežimních děl. Například inscenace *Mrávency* (1968)¹, která poukazovala na tajnou policii, nebo večer s názvem *Pochodeň*, který byl uveden u příležitosti výročí úmrtí Jana Palacha.

Proces se zaměřil na *Syna pluku* pravděpodobně proto, že šlo o vnucovanou povinnou školní četbu – a navíc ruskou předlohu, tudíž v úpravě bylo možno nalézt množství jasných i

---

¹ „Můj vyšetřovatel se mě jenom zeptal, o čem byly *Mrávency* a já jsem mu říkal, to bylo něco jako o vás. Ale tím to skončilo, už jsme o tom nemluvili. Při té inscenaci chodil Podhrázký co patnáct minut na scénu v černém a skončilo to tím, že vystřelil a zabil hlas na scéně.“ (z rozhovoru s Petrem Ullmannem, Ostrava, 10. 1. 2017.)

zdánlivých protiokupačních významů. *Syn pluku* byl knihou opěvující hrdinného sovětského vojáka. Ve vzrušené posrpnové atmosféře let 1968/1969 bylo zparodování tohoto díla tolerováno, problém však nastal po nástupu Husákova vedení, kdy se uvádění parodie na takto vážené dílo stalo opět nepředstavitelným.

Druhá událost, která se stala záminkou pro podání žaloby, se udála v roce 1970. V říjnu tohoto roku skupina lidí působících v časopisu *Tramp* a zároveň v divadle *Waterloo* uspořádala večírek na chatě v Leskovci nad Moravicí. Tohoto večírku se zúčastnila většina členů divadla *Waterloo* a mimo jiné zde zazněly i písně ze hry *Syn pluku*.

Večírek v Leskovci byl pro obvinění všech obětí procesu velmi důležitý. Pokud by se proces opíral pouze o produkci v letech 1968-1969, mohli by se obvinění hájit tím, že v dané době podleli náladám společnosti, ale nyní již tento názor nezastávají. Díky prohřešku z roku 1970 jim bylo dokázáno, že trestný čin opakovali i v době, kdy už byla společnost zkonzolidována.

Právě kvůli této aktualizaci případu, bylo setkání v Leskovci použito jako záminka ke stíhání. Druhý důvodem byl sám časopis *Tramp*, který byl pro režim nepohodlný. Tímto způsobem se komunistický režim zbavil nejen divadla *Waterloo*, ale mohl rozpustit celou redakci časopisu *Tramp*.

1. Průběh procesu

Setkání v Leskovci nad Moravicí proběhlo dne 10. 10. 1970 a již několik dní na tuto událost, konkrétně 25. 10. 1970, vydalo Federální ministerstvo vnitra, odbor vyšetřování StB Ostrava, Usnesení o zahájení trestního stíhání s výše zmíněnými aktéry a to z důvodu, cituji: *„jmenovaný se aktivně podílel při organizaci a uvedení parodie na divadelní hru Syn pluku dne 10. 10. V Leskovci nad Moravicí, ve které byl veřejně hanoben Sovětský svaz jako stát světové socialistické soustavy a jeho představitelé.“*²

Na konci února následujícího roku byli zadrženi Ivan Binar a Petr Podhrázký. Tito dva obvinění byli zadrženi jako první pravděpodobně z toho důvodu, že byli nejen členové divadla Waterloo, ale také redaktoři časopisu Tramp a organizátoři setkání v Leskovci nad Moravicí. Před tímto zatčením sice probíhaly výslechy diváků divadla Waterloo, věděli tedy oba dva, že se o ně StB zajímá, ale nemohli ani v nejmenším tušit, že budou zatčeni a odvedeni do vazby.

V jiné situaci byli další zatčení, které složky StB zadržely v průběhu března a to Petra Ulmanna, Edvarda Schiffauera a Josefa Fraise. Ti už zatčení předpokládali a mohli se na něj připravit, jak Petr Ulmann vzpomínal:

*„Když sebrali ty dva, tak jsme byli u Binarů, hned po jejich zatčení jsme měli takovou schůzku [...]. A tchán od Lud'ka Nekudy nám radil, že netřeba být vzpurný a dupat, ale je lepší jak to dělali oni za Německa, že naopak pěkně pozdravili, uklonili a přenesli Rudý právo přes vrátnici. [...] A pak nám ještě radil jistý Zdeněk Baron a ten nám zas říkal, že jednak máme zničit všechny texty, že jdou po tom Synovi a jednak oni oba říkali, že můžeme zpochybnit všechno, že je vždycky možnost říct, že to bych mohl, ale nemůžu to absolutně potvrdit, to raději ne. Takovým vykrucovacím způsobem, že není třeba nikoho udávat, protože se to dá obejít a říci, že to nemůžu, to si nepamatuju a podobně.“*³

Josef Fraise a Edvard Schiffauer byli později propuštěni a stíhání na svobodě. Na svobodě byli celou dobu stíhání také: Jiřina Balouchová, Zuzana Dušková, Hana Špačková a Miloslav Imramovský.

Ostatní obvinění zůstali ve vazbě různě dlouhou dobu. Všichni zadrženi také podávali stížnosti na vazbu, ty jim ale byly zamítnuty.

Ohledně zatčení proběhly u zadržených domovní prohlídky, kde jim byly zabaveny scénáře autorských her, případně vlastní povídky a další materiály podezřelého charakteru.⁴

² Usnesení o zahájení trestního stíhání. Ostrava, 1970.

³ Rozhovor s Petrem Ullmannem, Ostrava, 10. 1. 2017

⁴ Například to byly výtisky knihy Main Kampf, které byly údajně nalezeny u Petra Podhrázkého, nebo fotografie pomníku Jana Zajíce a dokumenty k smrti Jana Palacha u Petra Ullmanna.

Všechny texty, které StB vyhodnotila jako protirežimní, případně protiruské byly poslány na posouzení znalcům, kteří k textům napsali odborný posudek. Tento posudek se poté stal jedním z hlavních důkazů proti obžalované skupině.

V průběhu února až května byli obvinění podrobováni policejním výslechům, které byly dalším opěrným bodem budoucího soudního jednání. Kromě obviněných bylo vyslýcháno i několik svědků a to zejména zúčastněné osoby na schůzce v Leskovci nad Moravicí a kromě nich i další zaměstnanci Divadla hudby v Ostravě. Kromě těchto svědků určitě v případě figurovali také tajní spolupracovníci, kteří se zúčastnili setkání v Leskovci nad Moravicí. O těchto lidech a jejich práci pro případ však neexistují žádné záznamy a při samotném procesu nebyli účastni. Z povědomí StB o činnosti divadla Waterloo a Trampu však zcela jasně vyplývá, že pro případ byli tajní spolupracovníci využiti.

2. Znalecký posudek děl

Ostravský soud nechal na několik děl napsaných obviněnými vypracovat znalecký posudek. Tento posudek psali dva odborníci a to zaměstnanci Olomoucké pedagogické univerzity, docent Miroslav Kala a PhDr. Ljubov Ordeltová. Tito lidé byli naprosto cíleně vybráni, jednalo se totiž o prověřené a prokádané osoby.

Docent Kala (nar.: 26. 11. 1931), podle záznamů Olomoucké univerzity, byl z dělnické rodiny, jeho otec byl dělník a matka v domácnosti, což byl ten nejlepší původ pro uvědomělého komunistu. Vystudoval dálkově Pedagogickou fakultu Masarykovy univerzity v Brně, obory Český a Ruský jazyk. Své vzdělání postupně zvyšoval, až získal docenturu.

Kariéru začínal jako pedagog na střední škole, poté dělal zástupce ředitele, až se vypracoval na docenta Univerzity Palackého v Olomouci. Do této pozice byl jmenován s účinností 1. 10. 1970, z čehož vyplývá, že sem byl pravděpodobně dosazen v rámci čistek po vstupu vojsk Varšavské smlouvy.

Stejnou tendenci nalezneme v Kalově životopisu, když se podíváme na jeho politickou činnost. Docent Kala zastával funkci propagandisty KSČ, dělal ředitele osvětové besedy a instruktora civilní obrany. V jednom formuláři pro platový postup je také uvedeno, že *“[...]Soudruh doc.dr. Miroslav Kala, CSc. vždy stál a stojí jednoznačně na pozicích marxismu-leninismu, soustavně se angažuje za realizaci politiky strany.”*⁵

Posledním faktem, který napovídá, že byl do funkce dosazen kvůli politickým nikoli odborným kvalitám je, že byl v roce 1990, tedy ihned po revoluci z univerzity propuštěn.

Podobně zajímavý životopis má i PhDr (později se stala také docentkou) Ljubov Ordeltová. Slečna (v době soudu ještě slečna) Ljubov Ordeltová byla původem ze Sovětského svazu, v procesu měla pravděpodobně také funkci někoho, kdo zná Rusko a zažil Druhou světovou válku.

Doktorka Ordeltová se narodila v Sovětském svazu roku 1924, vystudovala zde střední školu. V době druhé světové války byla totálně nasazená v Siemensových závodech v Německu, odkud utekla, měsíc se schovávala před Němci a poté se přidala k partyzánům. Po válce se usadila v ČSSR, kde dostudovala Univerzitu Karlovu a nastoupila jako profesorka na střední škole v Praze, později dělala zástupce ředitele a odborného asistenta. Nakonec v roce 1966 nastoupila na Universitu Palackého v Olomouci jako odborná asistentka. Z této pozice se vypracovala až na docentku pro obor ruská literatura, kam byla dosazena bez vypsání konkurzu.

---

⁵ Komplexní zhodnocení učitele k platovému postupu, Olomouc, 31. 7. 1970.

Příznačné je, že jmenování docentem schválil v roce 1971 děkan Kala, a to již po procesu s divadlem Waterloo.

Také v posudcích Ljubov Ordeltové se objevují fráze, které však mají výpovědní hodnotu o její politické angažovanosti, například: „*Zvláštní pozornost ve vyučovacím procesu i mimo něj věnuje ovlivňování socialistického vědomí posluchačů a jejich výchově v duchu proletářského internacionalismu.*”⁶

Po sametové revoluci nebyla docentka Ordeltová stíhána, jelikož již byla v důchodu.

Předmětem posudku se stalo několik děl, muzikál *Syn pluku*, *Agent Měždupolu*, hra *Host a ryba*, pořady *Pochodeň* a *Lháři* v divadle, hry *Herkules a ptáci*, *Dvojník*, povídka *Můj bratr Kain* a písemnost *O svobodě*.

Na tento znalecký posudek reagoval Tomáš Sláma, který napsal vlastní expertizu, jež měla za úkol doplnit znalecké posudky a samozřejmě obhájit díla, která byla posuzována.

První a zároveň nejrozsáhlejší část posudku je věnována scénáři *Syn pluku*.

Již v úvodu znaleckého posudku je zřejmé, že je napsán tak, aby autorům textů co nejvíce uškodil a usvědčil je z trestné činnosti. Posudek začíná větou: „*V textu a písniích scénáře parodie na knihu V. Katajeva ‚Syn pluku‘ jsou jednoznačné antisovětské projevy.*”⁷

Bohužel z hlediska tehdejší třídní justice s touto větou nelze nesouhlasit, polemizovat by se dalo jedině s výrokem, že antisovětské projevy jsou jednoznačné a že každá parodie je z definice kritická ke svému předmětu. Posudek ale pokračuje dále, tuto informaci rozvíjí, kromě dalšího opakování fráze, že je silně antisovětsky zaměřená, tvrdí, že „*[...]s předloženým originálem nemá nic společného [...] jde spíše o napodobení kompozice, do které je vložena neopodstatněná nenávisť vůči SSSR*“ a „*jen několik úryvků je převzato z originálu.*“⁸

S těmito výroky musím i s přihlédnutím k tehdejšímu kontextu nesouhlasit. Příběh Váni, sirotka, kterého našli a ujali se ruští vojáci, je zde převyprávěn velmi pečlivě. Celá první část, nalezení chlapce a jeho odeslání do týlu, stejně jako Váňův následný útek, vychází z Katajevova originálu. Scénář pokračuje scénou, kde je Vána zajat Němci, i tato scéna má základ v Katajevově originálu, byť má jiné rozuzlení, ale tuto změnu lze odůvodnit nízkou divadelností originálu a obtížnou přenositelností na jeviště. Dále se scénář s originálem skutečně rozchází, jelikož je zde připsáno čtvrté dějství, které je celé vymyšlené. Přestože

⁶ Doc. PhDr. Ljubov Ordeltová, CSc. - návrh na ustanovení docentkou, 1979, Olomouc. s. 3

⁷Znalecké posudky. Ostrava, 1971. s. 1

⁸Tamtéž. s. 1

tento konec nemá základ v Katajevově knize, většina scénáře z něj vychází, tedy v tomto tvrzení je odborný posudek i z tehdejšího hlediska mylný, ne-li lživý.

Hře je také vyčítána přemíra vulgarismů, hrubých výrazů, žargonu a využívání ruského jazyka pro zdůraznění hrubosti. Tyto výčitky lze však vysvětlit prostředím, ve kterém se hra odehrává, tedy na ruské válečné frontě, a její snahou se tomuto prostředí přiblížit.

Druhá část posudku je složena z citací z textu a jejich rozboru.

V posudku na Syna pluku je rozebrána část, kde se vyskytuje postava německé tlumočnice frau Korabelnikové, která dle posudku, „[...]zrazuje sovětské zřízení a stává se oddanou služebnicí Němců [...]“⁹, kdežto v textu scénáře Korabelnikova Váňovi pomůže utéct a přitom říká: „[...]Jsem Ruska a vyzvídám v německém štábu.“¹⁰ Informace v posudku jsou tedy jasně a překroucené.

Mimo této lži o dané části textu posudek říká: „*Již samotné jméno Korabelnikové znamená diskreditaci vynikající sovětské pracovnice v oboru textilního průmyslu.*“¹¹

Lydie Korbelnikova byla skutečně známou sovětskou dělnicí a zároveň byla jednou z ikon Stalinismu. Je tedy vysoce pravděpodobné, že ji tvůrci hry využili jako ikonu, kterou zesměšlili, jednalo se však o zesměšnění, které bylo naprosto v korespondenci a žánrem hry. Zároveň v této scéně nebyla soudružka Korbelnikova nijak hanobena, ani diskreditována, naopak postava takto pojmenovaná pomáhala ruskému odboji, tedy vykonávala práci záslužnou.

Znalecký posudek pokračuje v rozboru poslední kapitoly, která byla do hry připsána, jde o část, která se odehrává v Suvorově škole. Posudek si zde všímá narážek na osvobození roku 1968 a události v Maďarsku. Tyto narážky ve hře skutečně jsou, tentokrát nejde o překroucení hry. Posudek sice tuto část hry nepřekrucuje, ale je zřejmé že si vybírá problematické části a zdůrazňuje je, navíc zde naprosto opomíjí žánr parodie. Stejně tak části, které lze vykládat dvěma způsoby, například jako slovní hru, tak i politickou narážku, jasně zdůrazní jako politickou narážku. Například úryvek¹², který lze vyložit jednak jako hříčku s homonymitou a synonymitou slov, nebo jako hru s významy historických jmen, legendárních zbojníků Juráše, Ondráše či Jánošíka a politiky Šika a Rákošiho, autoři posudku hodnotí, jako „[...] zřejmé

---

⁹ tamtéž, s. 2

¹⁰ PODHRÁZKÝ, Petr a spol. Syn pluku a historie. München: Obrys/Kontur - PmD Publ., 1987.

¹¹ Znalecké posudky. Ostrava, 1971. s.2

¹² „Může se Amerika, Anglie nebo Francie pochlubit partyzány? Ne. A když ano, tak to byl náš ruský partyzán, který přešel hranice. U nás bylo tolik partyzánů, že již v temném středověku jsme pomáhali bratrskému lidu bratrského Československa. Vysadili jsme u nich několik partyzánů. Takový Jurá Šik, Ondrá Šik, Otta Šik; zpět, to byl Jáno Šik. To všechno jsou krycí jména našich chlapců. Pomáhali jsme v Maďarsku – Ráko Šik – a leckde jinde.“ Z původní verze hry Syn pluku, Znalecké posudky. Ostrava, 1971. s.3

narážky na situaci v ČSSR v r.1968, kdy autor využívá vlastních hledisek a vzpomíná na Šika i Rákošiho, dává tedy do jedné roviny události v Madarsku s událostmi v ČSSR v r. 1968.“¹³

Z této skutečnosti a zároveň z velmi útočného závěru je zřejmé s jakým zadáním byl posudek vypracován. Odborníci nehledí na dílo samostatně s nezaujatým názorem, ale snaží se jej za každou cenu označit za závadné.

Druhý díl posudku je zaměřen na scénář Čaj o páté přes deváté, tento díl je kratší a její velká část jsou pouze citace. V úvodu se mluví o tom, že je ve hře znevažována práce K. S. Stanislavského a útočí proti socialistickému realismu. Hra je skutečně psaná v antiiluzivním stylu a opravdu mluví i o K. S. Stanislavském, ale není vůči jeho dílu nijak urážlivá, opět jde o ryzí recesistickou parodii a absurditu. Například zde docent Kala a doktorka Ordeltová uvádí::

*„[...]Výstup ze hry J. K. Tyla, ‚Kutnohorští Havíři‘. S 8. B. to nacvičoval nový učitelský mládenec Jiří Nouza, protože neznal o divadle jiné metody, než realistické, rozhodl se a žákům pravil: ‚Můžeme, milí žáci z mnoha metod zvoliti pouze jedinou! Jako praví vlastenci volíme realistickou. [...]‘ Několik dní před akademií zmizelo v městečku 8 kahanů osvětlujících rozkopaná místa vozovky, 3 sbíječky, 8 pracovních oděvů, 1 kombajn značky Ural [...]“*¹⁴

V podobném duchu se nesou i ostatní narážky na realistické umění, tedy nejde o žádnou urážku, ale pouze o slovní humor. Naopak bych nazvala urážlivou tuto větu v posudku: *„jde o nejhrubší způsob vulgarizace systému Stanislavského i Fučíkovy Reportáže psané na oprátce, jehož slovy ...lidi měl jsem vás rád... je tato debilní scénka zakončena.*“¹⁵

Samozřejmě kdyby kdokoliv nazval debilním socialistické dílo, měl by velké problémy, ale autoři posudku dílo Čaj o páté přes deváté debilním beztrestně nazývat mohli.

Na posudek však napsal Tomáš Sláma reakci, kterou pravděpodobně předložil u soudu. A právě nejrozsáhlejší část jeho reakce se týká této části posudku. Vysvětluje zde, že hra není psaná jako iluzivní divadlo, ale že jde o antiiluzivní hru, že tím naplňuje program divadla Waterloo. Dále píše, že hra není kritikou K. S. Stanislavského, ale měšťáckého ochotnického divadla, také se vyjadřuje k jednotlivým citátům, které jsou v posudku uvedeny, a opravuje je. Na tomto textu je opět naprosto zřejmé, že posudek byl napsán tak, aby autorům co nejvíce uškodil a úryvky, které lze vykládat tak, aby autorům pomohly, nejsou vůbec brány v úvahu. Bohužel tato Sláмова reakce na posudek nebyla u soudu vůbec zohledněna, jak vyplývá z dochovaných materiálů.

¹³ Znalecké posudky. Ostrava, 1971. s. 3

¹⁴ SLÁMA, Tomáš. Čaj o páté přes deváté.

¹⁵ Znalecké posudky. Ostrava, 1971. s. 8, podtrhla L. Ch.

Třetí díl posudku se zaměřuje na hru Agent 3,14, dříve pojmenované Agent Měždupolu, jde o hru, která byla zařazena po roce 1968 jako muzikál. Této hře posudek vytýká: „*Narážky na federaci, poměr mezi Čechy a Slováky, na ustanovení mezi ČSR a SSR, vystupňovaný nacionalismus. Slováci jako primitivové, převádění přes hranice [...]*“¹⁶ dále pokračuje v obviněních stejných, jako v předešlých hrách.

Tato obvinění jsou velmi subjektivní. Hra sice pojednává o pašování lipového květu přes česko-slovenskou hranici a je zde využíváno rozdílu v českém a slovenském jazyku, ale vše je na úrovni situační a slovní komiky, která nemá v žádném případě nikoho urážet ani napadat.

Posudek se snaží hru (stejně jako hry předešlé) spojit se vstupem vojsk Varšavské smlouvy a opět jde o spojení velmi chabá a násilná.

Objednaný posudek pokračuje v rozebírání textů, které byly nalezeny při domovních prohlídkách. Většinou šlo o texty povídkové, či krátké scénáře, které byly autorskou tvorbou jen jednoho z žalovaných a na jevišti se objevily jen velmi zřídka. Ve všech těchto textech bylo nalezeno to, co v předešlých hrách, tedy spojitost se srpnovými událostmi 1968, nepřátelské vyjadřování vůči socialistickému uspořádání naší země a napadání vztahu mezi ČSSR a SSSR.

Tyto texty měly jen drobný podíl na obvinění a tak není důvod věnovat jim větší pozornost, až na jeden jediný text a to Durrenmattovu hru Dvojník.

Kolem hry Dvojník totiž vzniklo několik omylů. Pravda je taková, že rozhlasová hra Dvojník byla uváděna v rámci textappealů, kdy chtěli tvůrci z divadla Waterloo představit divákům světové autory. Hra byla uvedena v plném znění, bez jakýchkoliv úprav a změn.

Tato hra s kafovským tématem pojednává o vině a důvěře a je zaobalena do rozhovoru autora a režiséra. Hra je podobenstvím, mnoho věcí tedy zůstává záměrně nevyřčeno, nekonkretizováno. Neznáme jména ani minulost postav, nevíme, kde se hra odehrává. A přesně takto byl text v divadle Waterloo uveden.

Posudek na tuto hru začíná slovy: „*Durrenmattovy předlohy zneužito v ovzduší r. 1968 – zvláště jde o noční přepadení nevinného člověka – nárážka na noční vstup vojsk Varšavské smlouvy na naše území.*“¹⁷

První problém je už fakt, že slovo předloha je velmi matoucí, tím pádem se z první věty posudku můžeme domnívat, že byla hra upravována.

Tvrzení, že šlo o přepadení a že Člověk je nevinný je taktéž zavádějící, už jen z důvodu charakteru hry, jelikož podobenství nelze vykládat takto zjednodušeně.

---

¹⁶ Znalecké posudky. Ostrava, 1971. s.11

¹⁷ Tamtéž s. 15

Posudek pokračuje slovy: „*Autor si je však vědom, že nemusí být pochopen a přeje si usilovně, aby byla tato hra zaktualizovaně chápána především politicky. Muž a dvojník se stávají symboly dvou států – ČSSR a SSSR.*“¹⁸

Pokud byl první odstavec matoucí, zde jde již o holý nesmysl. Durrenmatt tuto hru napsal roku 1960, tedy v žádném případě nemohla reagovat na vstup vojsk Varšavské smlouvy. Pokud je v tomto odstavci autorem chápán režisér (což zde opět není zřejmé), je zde problém, že hra nebyla nijak upravována, tedy ani aktualizována, není tedy důvod předpokládat, že si autor přál, aby hru diváci chápali zaktualizovaně. Toto tvrzení není podloženo žádným argumentem, z čehož vyplývá, že jde o vykonstruované tvrzení, díky kterému mohli být obvinění snáze odsouzeni.

Posudek je zde samozřejmě doplněn citáty ze hry, které mají tvrzení podpořit.

Všechny citáty jsou ale doslovným přepisem Durrenmattovy předlohy, tedy také s přihlédnutím na dobu vzniku postrádají výpovědní hodnoty.

Nesmyslnost této části posudku také dokazuje fakt, že u soudu o této hře se už nemluvalo, na rozdíl od všech ostatních. Pravděpodobně si někdo uvědomil, jak je tato část posudku nesmyslná.

Tímto ale kauza okolo Dvojníka neskončila. Friedrich Durrenmatt se totiž dozvěděl, že je v Československu divadlo, které je na základě uvedení jeho hry souzeno. Napsal dopis orgánům KSČ, ve kterém se obžalovaných zastal. Bohužel tento dopis neměl na soud ani pozdější rozsudek žádný vliv.

Celá kauza pomohla pouze tomu, že se v zahraničí vědělo, co se u nás děje.

Závěr posudku je jasný, je zde jednoznačně napsáno, že „[...]všechny scénáře a předložené materiály obsahují antisovětské a antisocialistické nářky na socialistické státní zřízení v ČSSR. [...] Z rozborů předložených materiálů vyplývá, že nejde pouze o alegorii, jinotaj, ale vesměs o přímé nářky na politickou situaci v ČSSR.[...]“¹⁹

Pro divadelní umění je ale zajímavé hlavně toto tvrzení: „[...] Hlavním uměleckým prostředkem divadelního představení je přímá řeč na jevišti [...] Představení tedy zaměstnává především sluch a zrak diváka. Přitom předloha, scénář je tvárnou hmotou k jevištnímu provedení. Režie se ale snaží uskutečnit autorův záměr.“²⁰

Zde je v podstatě naznačeno, že nejen autoři her, scénářů, ale i režisér se snažil, aby hra vyzněla protisocialisticky. Toto tvrzení si ale protiřečí. Pokud je scénář tvárnou hmotou k jevištnímu provedení, tak se režie nemusí snažit uskutečnit autorův záměr, ale může jít jasně

---

¹⁸ Tamtéž s. 15

¹⁹ Tamtéž s. 39

²⁰ Tamtéž s. 39

proti němu. O tom, jak byla hra zrežirovaná, nemůžeme říct vůbec nic, pokud nemáme prameny k inscenaci a to autoři posudku neměli, ti měli pouze texty a patrně výpovědi diváků.

I z tohoto tvrzení je vidět, že se autoři posudku snažili za každou cenu dokázat, že hry i inscenace určitě vyzněly „protisocialisticky“, tedy protizákonně.

3. Výsledky

Dalším důležitým bodem přípravy procesu byly výsledky a to jak výsledky svědků, tak samotných obviněných. Výslechy obviněných probíhalo hned několik s menším, či větším časovým odstupem. Svědci byli vyslýcháni zpravidla jen jednou, někteří později svědčili u samotného soudního líčení.

U každého výsledku byl přítomen pouze vyslýchající a obviněný/svědka, s tím, že vyslýchající celou dobu zapisoval na psacím stroji, co bylo řečeno. Tento zápis byl po výsledku vyslýchávanému předložen k předčtení a poté jej na každé straně stvrdil svým podpisem. Tímto byla potvrzena správnost zápisů.

Musíme ale vzít v potaz, že z výsledků nemáme žádné audio či videozáznamy, tedy nevíme, jak ve skutečnosti výsledky probíhaly. Nemůžeme si ověřit, jestli nebylo řečeno mimo záznam něco, co více či méně proces a jeho aktéry ovlivnilo.

Přestože všichni výsledky podepsali, v situaci ve které se nacházeli, neměli možnost a čas zápis podrobně studovat, šlo o to jen zkontrolovat věcnou správnost.

Navíc musíme přihlídnout k psychickému stavu lidí u výsledku, byť nedocházelo k žádnému fyzickému nátlaku, tak na obviněné samozřejmě tlačili psychicky, jak již vyplývá ze slov Ivana Binara:

„Ten první den, prostě mě odvezli a šup se mnou rovnou k výsledku. Ten samej major Janečko, který mě zatkl. Vytáhli si mě nahoru výtahem, na Krajzáku v Ostavě měli ty vyslýchací místnosti.[...] Ale celý ten den, prostě bylo to tam takové hektické, vždycky někdo přišel, odešel a něco si zašeptali s tím Janečkem. Ten mi vždycky otevřel skřín a tam měl vylepeného Fidela Castra a Stalina v té skřínce na spisy a vždycky mi ho ukázal.“²¹

Jinou zkušenost měl zase Edvard Schiffauer, na kterého sice vyšetřovatel takto nenaléhal. Sám na výslech vzpomíná slovy:

„Bylo tam strašně moc čekání. Tam nebylo žádný násilí nebo nějaké vyhrožování, prostě konstatování a odchod a já jsem seděl a čekal. [...] Půl hodiny, dvacet minut jsme mluvili a potom odešel, ale nebylo to, že by došlo k nějakému průlomů, prostě to přerušil a odešel. Můžu říct, že to mě nedělalo dobře.“²²

Z této vzpomínky lze také vyčíst, že vyšetřovatelé měli obviněné prověřené, tedy věděli, jakým způsobem na ně nejvíce zatlačí a přinutí je mluvit.

Další skutečností, ke které je potřeba přihlídnout, je časový odstup jednotlivých výsledků u obviněných. Každého z nich vyslýchali ihned po zatčení a poté ještě několikrát s denním až

²¹ Rozhovor s Ivem Binarem, Praha, 15. 12. 2016

²² Rozhovor s Edvardem Schiffauerem, Ostrava, 26. 12. 2017

několika měsíčním odstupem. Při výsleších se neustále dokola ptali několikrát na stejné věci a čekali, zdali obvinění odpoví jinak, nebo stejně. Tímto způsobem se StB snažila prokázat, že obvinění lhali a dostat je k odpovědi, kterou si přáli.

Navíc při pozdějších výsleších využívali pasáží z výslechů ostatních obviněných, například při výslechu Petra Podhrázkého, který odmítl souhlasit s tím, že je hra protisovětská a že písňe hanobí Sovětský svaz, mu vyslychající řekl toto:

„Obviněná Jiřina Balouchová ve svém protokole v této věci uvádí následující: ‚...plně doznávám, že texty písní zpívaných byly silně protisovětsky zaměřené. Byly to texty z písní parodie Syn pluku, jejímiž autory jsou Petr Podhrázký a Josef Freis. V písních jsme zdůrazňovali ty pasáže textu, které jsou nejvyhraněnější v hanobení SSSR, sovětských vojáků a sovětského lidu. Toto naše vystoupení bylo svojí podstatou nejhorší ze všech, ve kterých jsem vystupovala, a to proto, že to bylo ještě v roce 1970...‘

*Vyjádrete se k tomu!*²³

Pokud obviněný nesouhlasil s vyjádřením, byly mu předčítány další výslechy svědků, či obviněných ve snaze donutit ho k doznání.

Navíc si musíme uvědomit, že jde o otázky, které jsou velmi subjektivně zabarveny, a každý člověk je může vnímat úplně jinak, na co se také často obvinění ve výsleších odvolávají, bohužel na to opět nebyl brán ohled.

Zatčení bylo velmi dobře načasované, první dva zatčení nevěděli, jestli jsou i ostatní členové divadla ve vazbě a už vůbec nevěděli, co všechno orgány StB vědí, to se dovídali až ze samotných výslechů.

Stejně tak nebyli propuštěni všichni obvinění naráz a nikdo z nich nevěděl, proč tomu tak je, patrně i toto byl způsob, jak obviněné znejistit a tím přimět mluvit. Ve chvíli, kdy byli každý propuštěn v jiné době, mohli se začít vzájemně podezřívat ze spolupráce a z toho důvodu se obrátit proti ostatním.

Vyslychající, dle záznamů a vzpomínek obviněných, měli za úkol zjistit několik informací a reakcí. První a pro proces nejdůležitější úkol, který StB měla, bylo nalezení scénáře, celý první den po zatčení se na něj StB doptávala, dokud jej nenašli při domovní prohlídce u Petra Podhrázkého. Několik stěžejních otázek pokládali vyšetřovatelé všem obviněným, to byly otázky zjišťující působení v divadle Waterloo, důvody účinkování v Synovi pluku, jaký byl vztah obviněných k SSSR a k situaci po roce 1968. Další skupina otázek vždy směřovala na autory určitého díla a zjišťovala důvod napsání závadného textu. Stejně tak pokud byl u některého obviněného nalezen text, který byl shledán závadným, StB

---

²³ Petr Podhrázký – protokoly o výslechu obviněného. Ostrava, 1971-1972, s. 11

zjišťovala, kde tento text obviněný získal, proč jej měl u sebe a jestli jej šířil. Velké množství otázek se také vztahovalo k zájezdu v Leskovci. V této chvíli chtěli vyšetřovatelé StB získat doznání k účasti jak na představeních v divadle Waterloo, tak na zájezdu v Leskovci. K tomu je nutné dodat, že nebylo co zapírat, jelikož představení byla veřejná a v Leskovci bylo mimo obviněných přibližně dalších padesát lidí.

Poslední oblastí zájmu StB bylo kopírování textů. V šedesátých letech a i později v době normalizace nebyly kopírovací přístroje běžně k dostání, ba byly velmi vzácné a hlídané. Kopírky měly jen některé instituce a ještě se velmi přísně hlídalo, jaké dokumenty jsou na nich rozmnožovány. V této době byl nejčastější způsob jak dokumenty množit opisování na psacím stroji po několika kopiích přes průklepové papíry.

Divadlo Waterloo scénáře tisklo přes kopírovací stroj zvaný Ormig, což StB zaujalo natolik, že věnovala velké množství času zjišťování, kdo měl k tomuto přístroji přístup.

Ze všech výsledků vyplývá, že se vyšetřovatelé ptali, jednak na věci, které mohl vnímat každý člověk jinak a jednak na věci, které nebylo možno zapřít. Obvinění nemohli zapřít, že v divadle Syna pluku hráli, stejně jako, co dělali v Leskovci, protože to byly veřejné události, kterých se účastnilo velké množství lidí. Vyšetřovatelé se ptali na věci, na které již dopředu znali odpověď a očekávali, že přesně takovou odpověď uslyší i od obviněných a pokud se tak nestalo, buď na ně začali více naléhat, nebo je obvinili ze lži. To lze dokázat na tom, že každý z vyslychaných se k odpovídání postavil trochu jinak, přesto jsou téměř všechny výsledky hodně podobné.

Většina z obviněných odpovídala, že v době uvedení byli emocionálně pod vlivem tehdejší doby, nebo že byli ovlivněni náladami okolních lidí, nebo zkrátka jen, že byli pomýleni. Zde je nutné si uvědomit, jak velký rozdíl pro komunisty znamenalo vyjádření nesouhlasu s aktuální politikou a větou „byli jsme emocionálně pod vlivem tehdejší doby“. To, co nám v dnešní době připadá jako slovíčkaření, mělo obrovský význam, jelikož jasným nesouhlasem s okupací, eufemisticky nazývanou vstupem vojsk by na sebe člověk upozornil jako na kontrarevolucionáře, což byl obrovský prohřešek. Tyto šalamounské věty tedy obvinění museli říkat, aby si alespoň trochu pomohli.

Výsledky podrobněji není nutné probírat, protože patrně soud příliš neovlivnily. Zastavila bych se jen u několika částí, které jsou z hlediska divadla velmi zajímavé. Prvním z nich je výslech Petra Podhrázkého, který čelil mnoha otázkám mířeným na autorství Syna pluku a záměr s jakým byl psaný.

Hned při první výpovědi uvedl, že *„tím že jsem zpracoval scénář hry Syn Pluku, nemínil jsem tím znevažovat Sovětský svaz. [...] je to hra proti válce nikoliv proti SSSR, nebo příslušníkům Sovětských vojsk.“*²⁴

Co je však důležitější, později, když se z něj snažili dostat doznání, dodává: *„V době, kdy jsem scénář psal, nikdy se mi to jako protisovětské nezdálo, vyplývalo to z toho, jak jsme byli informováni, že jsme obsazení a bylo to nějak vmontováno do této hry.“*²⁵

Zde se poprvé setkáváme s tím, že Petr Podhrázký akcentuje rozdíl mezi dramatem a inscenací, případně představením, které ovlivňuje spoustu faktorů, mimo jiné i doba ve které je uváděno.

Později, při dalším výslechu se k tomuto problému Podhrázký opět vyjadřuje a to konkrétněji slovy: *„[...] Jako spoluautor tvrdím, že hra nebyla psána jako protisovětská a proto si nikdo nemohl být vědom protisovětského obsahu této hry. Mohla tak být vykládána a tak i námi tak brána ovšem obsahem není protisovětská.“*²⁶

Zde se projevuje jeden z hlavních problémů znaleckého posudku a díky tomu i následných výsledků. Znalecký posudek nebyl psán divadelními vědci ani lidmi s divadlem jakkoliv spojenými. Posudek tedy nerozlišuje mezi původní divadelní hrou a inscenací, tím pádem nečerpá pouze z textu samotného, ale také z reakcí publika a doby, kdy byla hra uvedena. Právnicky relevantně měla být hra posuzována v závislosti na době napsání, tedy mnohé z pasáží by nemohly být dodatečně vykládány protisovětsky a už vůbec ne jako reakce na vstup vojsk Varšavské smlouvy. Ovšem kapitán Melimonka, který výsledky s P. Podhrázkým vedl, nebral na tyto skutečnosti ohled.

Další důležitý výslech byl výslech Petra Ulmanna, který hru *Syn Pluku* režíroval. Ulmann se odvolává na žánr, ve kterém je hra psaná, hned v prvním výslechu, kdy se měl vyjádřit k obvinění, uvádí:

*„V celém scénáři parodie není nikde rovněž vyjadřován odpor proti spojení našeho lidu se Sovětským svazem, není hanoben Sovětský lid, a pokud se týče hrubosti ve scénáři proti příslušníkům Sovětské armády, nepřekračují nikterak meze obvyklé v komediálním žánru.“*²⁷

Zde jde o stejný problém jako při výpovědi Petra Podhrázkého a to, že posudek ani výsledky vůbec neberou v potaz žánr, ve kterém je hra psaná.

---

²⁴ Tamtéž, s. 5

²⁵ Tamtéž, s. 12

²⁶ Tamtéž, s. 15

²⁷ Petr Ullmann – protokoly o výslechu obviněného., Ostrava, 1971- 1972, s.3

Citace v posudku jsou naprosto vytrženy z kontextu, jak žánru, tak děje a charakteru postav. I toho si dále ve výsleších Petr Ullmann všimá, když se ho vyslychající zeptal na pasáž, kde se ruská špionka křížuje, odpovídá:

„Pohybujeme se v žánru komedie. Postava tlumočnice, která má dát přesvědčivě najevo na kratičké časové ploše, že je ve skutečnosti sovětská vyzvědačka, tedy někdo úplně jiný, než za koho byla do této chvíle považována, musí použít nějakého přesvědčivého efektu. Nejoblíbenější vždy pro tento účel bývá přísaha nebo zaklínání. Zde je jeden z tradičních symbolů pokřižování se a dovolávání se boha. [...] Z těchto důvodů nepovažuji ani tento text za zesměšnění zakladatelů světového vědeckého komunismu ani sovětských představitelů.“²⁸

Petr Ullmann těmito slovy velmi výstižně vysvětlil, že v posudku vůbec není brán ohled na specifiku daného žánru, na kontext a dějovou linku hry. Bohužel jeho slova zůstala nepovšimnuta jak majorem Janečkem, který výslech vedl, tak později u soudu.

Výslechy svědků byly pro samotný proces podstatnější, jelikož vyslychaní svědci byli přítomni i u soudu. Většina svědků byli trampové, kteří byli přítomni na sjezdu v Leskovci nad Moravicí (Přemysl Kirschner, Antonín Kutálek...) a spolupracovníci divadla Waterloo. (Jaroslav Skýba, Luděk Nekuda...)

Přemysl Kirschner byl, podle rozsahu výslechu a také podle toho, že byl přítomen a vyslychán u soudu, hlavním svědkem. Jde o trampa, který byl zpovídán hlavně kvůli srazu v Leskovci.

Tento svědek byl u výslechů tím člověkem, který na první pohled obviněným nejvíce uškodil, jelikož doznal vše, co StB chtěla.

Pakliže byly situace, kdy se při výslechu dalo odpovědí přímo uškodit, nebo odpovědět tak, aby člověk neuškodil, on odpověděl tak, že obviněným uškodil; například řekl:

„Můžu potvrdit a také zodpovědně prohlašuji, že po setmění ve večerních hodinách účinkovala skupina bývalých členů divadla Waterloo [...]. Pořad se sestával z písniček, recitací a mluveného slova. Jednalo se o úryvky z parodie na knihu Valentina Katajeva Syn pluku [...]. V mluveném textu i písničkách docházelo k zesměšňování Sovětské armády a tím i SSSR. Sovětští vojáci a důstojníci byli označováni jako osoby úchylné a podobně.“²⁹

K této výpovědi ještě později dodává:

---

²⁸ Tamtéž, s. 19

²⁹ Přemysl Kirschner – protokol o výslechu svědka. Ostrava, 1972, s. 2

„Chtěl bych ještě uvést, že zájezdu se zúčastnili i mladiství trampí, pro které byl program zájezdu [...] hlavně zpívané protisocialistické a protisovětské písničky, velmi nevhodný. Zda si toho byli organizátoři zájezdu vědomi, mi není známo.“³⁰

Je naprosto jasné, proč se právě tento výslech stal hlavním důkazem proti obviněným. Všem z nich byl výslech Přemysla Kirschnera předkládán jako usvědčující důkaz.

O to zajímavější, jak ještě uvidíme, bude situace, která nastala při samotném soudním líčení, kdy povolali Přemysla Kirschnera jako svědka.³¹

Dalším důležitým svědkem byla Hana Špačková, jelikož rozmnožovala texty pro Josefa Fraise. Nejdříve ji bezpečnost vyšetřovala jako svědkyni událostí v Leskovci a herečku divadla Waterloo. V průběhu výslechů však StB přehodnotila míru její viny a zatkla ji také. Znovu byla vyslýchána už jako obviněná.

Hana Špačková měla nejméně podíl na rozšiřování povídek protisovětského charakteru, jejichž autorem byl Josef Frai. Bezpečnost zjistila, že jej Hana Špačková přepsala na hlavice Ormigu, které byly také zabaveny u ní doma při domovní prohlídce.

Tyto texty se poté dostaly do Divadla hudby a byly zde volně k odběru. A zde nastává problém. Z výslechů vyplývá, že texty sem donesla Hana Špačková, která tvrdila, že to bylo na žádost Josefa Fraise. Josef Frai zase tvrdil, že Hana Špačková jednala na vlastní popud.

Z výslechů, ani dalšího průběhu procesu nevyplývá, jaká byla pravda, ale ať tomu bylo jakkoliv, pravděpodobně právě toto zapříčinilo obvinění Hany Špačkové.

Ostatní výslechy nebyly už jak pro proces, tak pro náš výzkum podstatné, bud dokumentovaly stále to stejné – setkání v Leskovci, nebo šlo o lidi, kteří měli nad divadlem a časopisem Tramp správu.

Mezi těmito svědky se objevil například i Luděk Nekuda, který v době, kdy již bylo divadlo Waterloo zprofesionalizováno, jej vedl. Výslechy Luděka Nekudy se točili hlavně kolem schvalování her, vyšetřovatelé se ho ptali, jaké hry schvaloval a jak do nich zasahoval. Ve výsleších je samozřejmě čitelná tendence nepřipustit vlastní chybu, ale zároveň Luděk Nekuda evidentně nechtěl u těchto výslechů ani nikomu uškodit. Tato tendence je pozoruhodná obzvláště v porovnání s faktem, že Luděk Nekuda měl již před procesem uzavřenou spolupráci s StB.

---

³⁰ Tamtéž, s. 4

³¹ Srov. Kapitulu Hlavní soudní líčení

4. Hlavní soudní líčení

Hlavní soudní líčení se konalo u Okresního soudu v Ostravě a to několik dní. Začalo 24. ledna 1971 a pokračovalo až do 27. ledna 1971. Předseda senátu byl Dr. Ladislav Prokop, soudci Ing. Emil Kovařík a Oldřich Chovančík.

Přítomni byli všichni obžalovaní i se svými právními zástupci. Dále svědci a mezi nimi i znalkyně Ljubov Ordeltová.

Jako poslední je v protokolu zanesená soudní zapisovatelka Valerie Michálková. Tato osoba by ani nestála za zmínku, kdyby v zápisu nebyly mnohé gramatické chyby na úrovni základní školy. Nejen to, soudní zapisovatelka nebyla ani schopná zjistit si správné znění jmen obžalovaných a tak je v protokolu místo Ivana Binara, Josefa Fraise, zapsáno Ivan Binař a Josef Fraiss. U ostatních jmen se překvapivě trefila, jen jméno Petra Podhrázkého psala pokaždé jinak.

Nechci být k paní zapisovatelce zbytečně útočná a asi bych se zde ani nijak nerozepisovala, kdyby tato situace nebyla naprosto příkladová. U podobných politických procesů, které měly jasně daný výsledek již předem, nebylo potřeba, aby zapisovatelka uměla správně psát a byla inteligentní. Naopak bylo žádané, aby se nezajímala o předmět soudního jednání, nejlépe, aby mu nerozuměla, čímž se zabránilo tomu, aby vynášela informace ze soudu.

Ještě několik slov k zápisu, který je vlastně jediným důkazem o dění v soudní síni a proto mi připadá důležité jej blíže charakterizovat. Většina zápisu je psaná třetí osobou, jedná se většinou o otázky soudců, obhájců, ale i některé odpovědi. Delší výpovědi jsou potom přepisované v přímé řeči, zdá se, že velmi přesně. Byť by z dávné praxe politických procesů mohlo docházet k tzv. vkládání vět do úst obžalovaným, charakter textu zde něčemu takovému nenasvědčuje. Soud se spíš dopouštěl stejné věci, ke které docházelo již u výslechů, buď byly obviněným pokládány takové otázky, na které nešlo odpovědět záporně (tedy neusvědčit se), nebo výpovědi, které by mohly pomoci obviněným, byly přejity bez povšimnutí.

Za všimnutí také stojí, kdy byly výpovědi přepisovány přesně a kde jen opisovány ve třetí osobě. Například ve chvíli, kdy Jiřina Balouchová vysvětluje, proč se její výpověď u policie, neshoduje s výpovědí u soudu, je v protokolu uvedeno:

„Vzhledem k tomu, že obžalovaná se opět odchyluje od výpovědi, kterou učinila před orgány veřejné bezpečnosti, byla jí předestřena část výpovědi z č.1 341, 342, obžalovaná nepotvrzuje, ani nepopírá část těchto svých výpovědí.

Na otázku obhájce uvádí, že byla poprvé vyšetřována a byla svým způsobem rozrušena, že sice podepsala protokoly o své výpovědi, že tyto již nečetla.

*K otázce prokurátora, zda měla možnost někdy jindy se seznámit se svými výpověďmi uvádí obžalovaná, že ano, že byla seznamovaná s výsledky vyšetřování, že však i tehdy a konečně i dnes je rozrušená. V žádném případě však – uvádí obžalovaná – nebyl na ní vykonán jakýkoliv nátlak orgány bezpečnosti.*³²

Nejen, že neznáme přesné otázky, které jí byly kladeny, ale ani kontext a prostředí, v jakém tato výpověď probíhala. Bez přesného znění slov nevíme, jestli byl prokurátor příliš agresivní, jak moc byla Jiřina Balouchová rozrušena, tím také nemůžeme posoudit pravdivost a důvěryhodnost dokumentu. Navíc již při procesech v padesátých letech se tato formulace vyskytovala v předepsaných výpovědích obžalovaných.

První den soudu byli obžalovaní opět vyzváni, aby se vyjádřili k obvinění. V podstatě všichni uváděli totéž jako při výsleších, opět jim byly předkládány texty, kdy museli dosvědčit, jestli jde o text, který napsali/kopírovali/secvičili/etc... Poprvé došlo také na výpovědi, kdy se potkali všichni obvinění a mohli na sebe reagovat, opět se však jedná jen o zápisy ze třetí strany, chybí nám tedy jakýkoliv emoční či situační podklad. Poté bylo líčení přerušeno do dalšího dne.

Druhý den byl vyslýchán zbytek obviněných a také první svědci. A to Vratislav Kovář, který byl na sjezdu v Leskovci nad Moravicí, Luděk Nekuda, který byl vedoucím klubu Waterloo v letech 1969-70, Boris Dušek, který měl původně hrát v Synovi Pluku a nakonec Přemysla Kirschner. Tento poslední výslech je velmi zajímavý.

Při původních výsleších na StB Přemysl Kirschner vypovídal velmi ostře proti obžalovaným, nyní naprosto otočil svoji výpověď. Zároveň je tato část v protokolu opsána téměř doslovně, ne jako jiné části. Přemysl Kirschner zde řekl:

*„Pokud jde o hodnocení písní, jak jsem je uváděl při vyšetřování, t. j. kde jsem tyto písně označoval za protisovětské, písně, které zesměšňovaly Sovětskou armádu a Sovětský svaz, tuto část své výpovědi odvolávám. Tuto část výpovědi jsem uvedl do protokolu a protokol podepsal jenom proto, že mi bylo vyšetřovatelem sděleno, že na mé výpovědi bude záležet, jestli nadále budu pracovat v televizi či nikoliv.*³³

V původních výsleších na StB samozřejmě o tomto incidentu nic zaznamenané není, zůstalo by to tedy zapomenuto, kdyby se o tom Přemysl Kirschner nerozhodl zde vypovědět.

---

³² Protokol o hlavním líčení, Ostrava, 1972, s. 9

³³ Tamtéž, s. 22

Přestože se obhájci obžalovaných této výpovědi chytli a snažili se ji využít, nemělo to na výsledek soudu valný podíl. Navíc bylo líčení opět skončeno, pravděpodobně i kvůli této výpovědi. Více už se Přemysl Kirschner u soudu neobjevil.

Na tuto událost také vzpomínal Ivan Binar při rozhovoru, který mi poskytl. Událost opět líčí trochu jinak, než je zapsaná v protokolu, což dodává na nedůvěryhodnosti zápisů ze soudu.

„[...] U soudu vystoupil Kirschner, to byl trempíř. [...] A ten řekl, že byl vyslýchán na StB a že mluvil o srazu v Leskovci a když se dozvěděl, že nás zavřeli, tak že mu zhořklo v hubě pivo a že mu bylo špatně z toho, co řekl. U soudu takhle vystoupil a řekl, že odvolává svou výpověď na StB a že to tak nebylo.[...] A samozřejmě prokurátor ho hned obvinil z křivého svědectví.“³⁴

Další den soudu se pokračovalo ve výsleších svědků a mimo nich u soudu byli i autoři znaleckého posudku doc. Miroslav Kala a PhDr. Ljubov Ordeltová. Dle slov Petra Ullmanna byl ten soud naprostá fraška a všichni to tak museli vidět, a právě proto byli na poslední den pozváni znalci, aby dodali procesu vážnost.

Zde opět nedošlo k žádným zvrátům, obžalovaní se snažili vyvracet závěry posudků, žádali, aby jej znalci doplnili o citáty. Znalci většinou otázky obžalovaných obešli, či se vyjadřovali neurčitě.

Naprosto ukázková byla otázka Petra Podhrázkého a následná reakce, Petr Podhrázký vznesl otázku: *„Můžete mi říci k větě z posudku jsou zde zesměšňováni vojáci do té míry, že prý byli hrdiny v zázemí, nikoliv na frontách. Kde byste mi mohla citovat ze syna pluku, kde se toto vyskytuje?*

Senát po tiché poradě nepřipouští takový druh otázek.“³⁵

Podobným způsobem byly obejity všechny snahy obžalovaných se znalci polemizovat.

Zároveň mnoho vyřčeného v protokolech chybí. Nejenže je protokol opět psán pouze jako záznam ve třetí osobě, ale zároveň jsou zde vynechány některé pasáže, na které si obžalovaní dodnes vzpomínají.

Znalci navíc měli pravděpodobně před soudem přístup k protokolům z výslechů, kde se o posudcích již mluvilo. Díky tomu měli znalci možnost se připravit na argumenty vyslýchanych, k tomu se Petr Ullmann vyjádřil slovy, že výslechy na StB *„měly tu špatnou stránku, že jsem tam uváděl některé věci na pravou míru, což bylo předčasné. [...] Takže oni*

³⁴ Rozhovor s Ivanem Binarem, Praha, 15. 12. 2016.

³⁵ Protokol o hlavním líčení, Ostrava, 1972, s. 50

potom některé ty věci nepoužívali u soudu, protože věděli, že to jsou úplně absurdní blbosti.”³⁶

A přesně to i dokumentují záznamy od soudu, kdy hned jako první vyjádření znalců je zde zaznamenáno:

„Znalcům předložen text scénáře hry syn pluku s uvedením na č.l. 39-40 skutečnosti, že tato pasáž nebyla hrána. [...] Znalci uvádějí, že i přesto, že tato část textu parodie „syn pluku” byla vypuštěna a nebyla hrána, žádným způsobem neovlivňuje závěr znaleckého posudku a trvají na svém závěru a hodnocení scénáře hry „syn pluku”.”³⁷

Dále tento den u soudu byly čteny posudky ze zaměstnání, výpisy z rejstříků a podobné dokumenty o obžalovaných. Nakonec bylo líčení přerušeno.

Poslední den soudu se už jen četly závěrečné projevy, mohli se vyjádřit obhájci a obžalovaní sami. Obhájci se snažili, aby obžalovaní byli zproštěni viny a obžalovaní sami většinou opakovali to, co bylo již u výslechů a soudu řečeno mnohokrát. Nakonec bylo líčení odročeno o čtyři dny, na 1. 2. 1972. Tento den ihned po začátku jednání byl vyhlášen rozsudek.

Petr Podhrázký, Edvard Schiffauer, Petr Ullmann, Ivan Binar, Tomáš Sláma, a Josef Frais byli uznáni vinnými trestným činem pobuřování podle §100 trestního zákoníku. Kde se píše:

„(1) Kdo z nepřátelství k socialistickému společenskému a státnímu zřízení republiky nejméně dvě osoby pobuřuje

- a) proti socialistickému společenskému a státnímu zřízení republiky,*
- b) proti její územní celistvosti, obranyschopnosti nebo samostatnosti, nebo*
- c) proti spojeneckým nebo přátelským vztahům republiky k jiným státům,*

bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta.

(2) Stejně bude potrestán, kdo z nepřátelství k socialistickému společenskému a státnímu zřízení republiky umožní nebo usnadní šíření pobuřujícího projevu v odstavci 1.

(3) Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 tiskem, filmem, rozhlasem, televizí nebo jiným podobně účinným způsobem, nebo

---

³⁶ Rozhovor s Petrem Ullmannem, Ostrava, 10. 1. 2017

³⁷ Protokol o hlavním líčení, Ostrava, 171, s. 49

*b)spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 za branné pohotovosti státu.*³⁸

Jiřina Balouchová byla uznána vinnou podle §104 trestního zákoníku z hanobení státu světové socialistické soustavy:

*„Kdo veřejně hanobí některý stát světové socialistické soustavy nebo jeho čelného představitele, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo nápravným opatřením.*³⁹

Podle stejného paragrafu jako Hana Špačková, která byla navíc uznána vinnou podle §102 z hanobení republiky.

*„Kdo veřejně hanobí republiku, Národní shromáždění, Slovenskou národní radu nebo jejich představenstvo anebo vládu, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo nápravným opatřením.*⁴⁰

Každý z obviněných byl navíc trestán podle jiného odstavce. Z tohoto rozložení trestů je patrné, že se soudce snažil nalézt na všechny jakýkoliv paragraf, podle kterého by je mohl odsoudit.

Většina obžalovaných byla nakonec odsouzena k nepodmíněnému plnění trestu a to:

Petr Podhrázký na 20 měsíců, Edvard Schiffauer na 9 měsíců, Petr Ullmann na 15 měsíců, Ivan Binar na 12 měsíců a Josef Fraiss na 15 měsíců.

Všichni byli také zařazeni pro účel výkonu trestu do 1. Nápravně-výchovné skupiny.

Trest byl podmíněně odložen Tomášovi Slámovi a to po dobu 3 let, Jiřině Balouchové po dobu 2 let a Haně Špačkové na 1 rok.

Zproštění viny byli pouze dva lidé a to Zuzana Dušková a Miloslav Imramovský.

---

³⁸ Trestní zákon. In: 1961, ročník 1961, číslo 140. Dostupné také z:

<https://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/usmrceni-hranice/dokumenty/zakon140-1961.pdf>

³⁹ Tamtéž s. 431

⁴⁰ Tamtéž s. 431

V následujících dnech vyšlo na všechny odsouzené osoby nařízení výkonu trestu, podle kterého měli nastoupit do I. nápravné skupiny v Borské věznici a to nejpozději do 25. 7. 1972. Do této doby se všichni odsouzení mohli pohybovat na svobodě.

Všichni odsouzení si v této době také podali odvolání k Okresnímu soudu v Ostravě.⁴¹

---

⁴¹ Srov. Kapitulu Odvolací soud

5. Ohlasy k procesu

Novinových ohlasů tohoto procesu nebylo příliš mnoho. Jednalo se o kauzu, která byla z hlediska ideovosti přinejmenším nebezpečná. V té době se navíc začala projevat autocenzura, jak autorů, tak vydavatelů novin, kdy o podobně nebezpečných tématech raději mlčeli.

Jeden článek ale v oficiálním tisku vyšel a to v Nové Svobodě, což bylo periodikum, které bylo vydáváno Komunistickou stranou Československa na Ostravsku. Tento článek vyšel týden po vydání rozsudku.

Článek byla věnována celá jedna stránka těchto novin, kde bylo zdánlivě velmi detailně popsáno, co se dělo a za co jsou pachatelé odsouzeni.

Text má několik částí, začíná velmi zavádějící informací, že ve Svobodné Evropě „[...] neváhali zneužít známého švýcarského dramatika Dürrenmatta, kterého vědomě lživě informovali o tom, že v Československu je prý souzena skupina občanů, která v malém ostravském divadélku Waterloo uváděla jeho hru „Dvojník“.⁴²

Přejdeme fakt, že se jedná o pravdivou informaci (ne lživou jak ji předkládá článek), a uvědomme si, jak účinně článek začíná, a o čem se snaží čtenáře hned ze začátku přesvědčit. Už zde to vypadá, že šlo o organizovanou akci, která měla za úkol uškodit socialistickému uspořádání Československa. Toto vyznění článku se stupňuje. Dále jsou jmenováni všichni odsouzení a je zde v obrysech popsáno, čeho se odsouzení dopustili.

Zbytek článku je zacyklený, několikrát se vrací a opakuje tytéž informace, aby je zdůraznil a zvýšil účinek na čitatele.

Několikrát se zde mluví o samotné hře a jejích autorech, o ostatních účastnících a o schůzi Trampů v Leskovci. Napříč celým článkem je neustále zdůrazňováno, jak důkladně byla organizace všech popisovaných událostí promyšlena, jelikož „[...] systematicky a krok za krokem, různí ti programoví a zapřísáhlí nepřátelé socialismu připravovali své akce. Ne snad – jak by se někteří z nich snažili dnes namlouvat – „pod vlivem emocí“[...].“⁴³ Jako argument potom článek uvádí nálezní knihy Main Kampf při domovní prohlídce u Petra Podhrázkého.⁴⁴

Tato snaha propojit odsouzené se západními západními rozvědkami (dokonce s nacismem), nebo alespoň ujistit čtenáře, že jde o organizovanou skupinu z jistého záměru, je neustále stupňována.

⁴² Provakace na "mobilizační rozkaz". Nová Svoboda. Ostrava, 1972, 28(32), 4.

⁴³ Tamtéž, s. 4

⁴⁴ Který je v článku opět špatně jmenován, jako Petr Podhrázký.

Pokud se autor článku rozepisuje o schůzi trampů v Leskovci, podle čeho je nazván i celý článek: Provakace na „mobilizační rozkaz“. Zde je zdůrazněno, jak vulgárně bylo trampů zneužito poraženou pravici:

„[...]poražená pravice se snaží cílevědomě a systematicky rozrušit všechny lidské hodnoty, zneuctít vše, co je nám svaté. Její útok byl v tomto případě zaměřen na znevážení milionů obětí prostých lidí, kteří vedli nejkrutější boj na život a na smrt se smrtelným nepřítelem lidstva: německým fašismem. Připomeňme si, že právě tak znevažovali Fučkův příkaz z té doby Lidé bděte, aby při narušení naší bdělosti mohli tím více rozvíjet své ničemné akce.“⁴⁵

V tomto odstavci je těžko vystopovatelný vůbec předmět, o kterém autor mluví, pravděpodobně se jedná o pozvánku na sraz v Leskovci, která byla ve formě povolávacího rozkazu. Nejen, že se čtenář v komunistických frázích ztrácí, ale získává dojem, že obžalovaní provedli něco daleko hanebnějšího a hlavně cíleně provokačního, přitom šlo pouze o recesi. A hned v následujícím odstavci je komunistická moc postavena do pozice zachránce lidstva před tímto podvratným živlem.

Trampové jsou zde zasazováni do role zneužitých obětí členy divadla Waterloo, tedy *„[...]pokud se tam dostavili ‚skutečně trampí‘ čekalo je ‚překvapení‘. Po vojensky se seřadit v nástup a pak nastoupit k zaměstnání. [...] Sbírat dříví a konat jiné práce, nevhodné pro ručičky těch, kteří sem přijeli s ‚uměleckými‘ úmysly.“⁴⁶*

Je zde i napsáno, že ve večerních hodinách byly rozžaty svíčky a poté začala provokace, avšak o co při té provokaci šlo, zde není vůbec řečeno. Naopak je zde napsáno, že jeden z účastníků se zranil. Nepoučený čtenář si z těchto záměrně útržkovitých informací může vyvodit, že se na Leskovci odehrávaly daleko horší zábavy, než jen zpěv písní ze zrušeného divadla.

Ostatní části článku se vyjadřují k samotné produkci divadla Waterloo případně k jejím autorům. Například Petra Podhrázkého tu popisují jako literáta v uvozovkách, který *„měl doma dva svazky Hitlerovy ‚Mein Kampf‘. Tato u nás zakázaná kniha byla u něho zabavena. U soudu o oba svazky projevil nezměrnou starost: žádal, aby je dostal zpět.“⁴⁷*

Je pravda, že při domovní prohlídce byla tato kniha u Petra Podhrázkého nalezena, avšak nikde v zápisu z líčení není uvedeno, že by o tuto knihu jevil zvýšený zájem. Zápisy jsou však (jak už jsem zde několikrát psala) neúplné a tak není jisté, zdali je toto tvrzení pravda, nebo ne. V dnešní době by takové tvrzení nepodložené nemohlo v novinách vyjít, ale v této době to

⁴⁵ Provakace na "mobilizační rozkaz". Nová Svoboda. Ostrava, 1972, 28(32), 4.

⁴⁶ tamtéž, s. 4

⁴⁷ tamtéž, s. 4

bylo patrně jedno. Podobně hanlivě, i když už ne v takové míře, mluví článek i o dalších členech divadla Waterloo.

Úplným výmyslem je potom závěrečný sloupec článku, ve kterém je divadlo Waterloo spojováno s pravicí a připisují mu záměrný boj proti komunismu, což je v naprostém rozporu s tím, co toto divadlo ve skutečnosti dělalo. Účinkování v divadle a redakční práce pro Tramp je zde popisována jako příležitost k provokaci a všechny tyto zneužitelné funkce samozřejmě autor pečlivě rozepisuje.

„Pravice těžce nese, že ztratila sdělovací prostředky a snažila se do nich opět proniknout. Svědčí o tom následující fakta. Podhrázský byl redaktorem Ostravského večerníku a později Trampa. Binar byl redaktorem Trampa. Oba byli v úzkém spojení s Jiřím Gojem, tehdejším šéfredaktorem Trampa. Josef Frajs přešel po ukončení divadélka Waterloo v květnu 1970 do Ostravského rozhlasu a pracoval zde jako začínající redaktor zpravodajské rubriky. Tomáš Sláma byl redaktorem Ostravského večerníku.“⁴⁸

Toto je podle článku důkaz, jak byli obvinění organizováni a snažili se proniknout do sdělovacích prostředků. Vůbec autor nepřemýšlí o tom, že to byli lidé zajímaví se o kulturu a proto se také snažili realizovat tímto směrem.

Na vážnosti situace dle autora článku navíc přispívá fakt, že *„součástí skupiny byli i školští a pedagogičtí pracovníci. Vychovatelé mládeže. Pranic jim nevadilo až odporně sprosté vyjadřování se autorů některých scénářů, obhroublosti a slova obvyklá ve spodině společnosti.“⁴⁹*

Text ještě pokračuje opětovným spojováním Waterla s pravicovým odbojem a nastíněním nutnosti s takovými živly bojovat.

Celý článek končí varováním před jakýmkoli následováním těchto rozvratníků, a zároveň i poplácáním se po zádech, pochvalou:

„V našem krajském městě, v našem kraji je nyní čistší vzduch, že bylo znemožněno a jako vždy v budoucnu bude komukoliv znemožněno působení v protisocialistickém duchu, urážení našich spojenců, kteří jsou vždy připraveni hájit spolu s námi celistvost zemi socialistického společenství, obětovat pro ně to nejdražší, co člověk má, svůj život.“⁵⁰

Tento odstavec vlastně, pravděpodobně nevědomky, shrnuje cíle celého procesu. Proces byl uskutečněn, aby dokázal, že jsou vyšetřovatelé v Ostravě bdělí a zároveň, aby zastrašil

---

⁴⁸ tamtéž, s. 4

⁴⁹ tamtéž, s. 4

⁵⁰ tamtéž, s. 4

každého, kdo by se chtěl pokusit o něco podobného. Oba tyto prvky v závěrečném odstavci můžeme prokazatelně nalézt.

Musíme si uvědomit ještě jednu věc, odsouzení v této době ještě byli na svobodě, takže měli k tomuto článku přístup a pravděpodobně jej i četli. I tento článek, kde jsou velmi hrubým způsobem očerněni, na ně negativně působil. Nejen vězení, ale i tyto zdánlivé drobnosti ovlivňovaly jejich životy, psychiku a následný životní vývoj.

6. Odvolací soud

Všichni odsouzení si po vyhlášení rozsudku podávali odvolání. To mělo formu dopisu s krátkým odůvodněním, proč se odsouzení odvolávají. Odůvodnění byla buď formulována právníky, kde se jednalo hlavně o poukázání na zaujatost soudního procesu, například v odvolání Ivana Binara (jehož právní zástupce byl Judr. Matyáš Bratter) stojí:

„Odvoláním napadám výrok o vině i výrok o trestu. Pokud jde o výrok o vině ztotožňuji se se skutkovým zjištěním ku kterým soudem I. Stupně dospěl, namítám však nesprávné posouzení. Mám za to, že moje činnost měla být posouzena nikoliv podle §100, ale toliko podle ustavení §102 nebo 104 tr.z. [...]”⁵¹

Nebo byla psaná samotnými odsouzenými, kde se většinou odvolávali na nepřiměřené souzení jejich činů, například Ivana Balouchová uvedla, že:

„Pokud jde o moje vystupování v divadelním klubu Waterloo, vypověděla jsem pravdivě, že jsem z touhy zahrát si divadlo přijala nabídnutou roli za Zuzanu Duškovou. Vypověděla jsem také, že celou roli jsem se musela naučit narychlo během dvou dnů a že jsem se stačila seznámit jen se svojí rolí, že jsem celou hru neznala a že jsem nastupovala jen na určité narážky. [...]”⁵²

Všechna odvolání mají ale jeden společný rys, snaží se vysvětlit, že odsouzení nespáchali trestné činy nepřátelství k socialistickému uspořádání našeho státu.

Pokud by toto odvolání bylo vzato v potaz, musely by tresty být přehodnoceny podle §104 a podle něj také sníženy tresty.

Po stránce odvolání byl nejaktivnější (stejně jako při problému posudků.) Tomáš Sláma, který kromě toho, že si podal odvolání psané právníkem, tak sepsal ještě několikastránkové vlastní odvolání a dokonce i dopis dr. Husákovi, kde žádá o přezkoumání případu.

Odvolací soud začal 1. 6. 1972, což je bezmála čtyři měsíce po vydání rozsudku nad obžalovanými.

Zajímavé je, že při tomto soudu nebyli přítomni dva obhájci a jedna obžalovaná, soud mohl být odložen, ale to by soud pokračoval až po prázdninách. Na tento problém vzpomínal Edvard Schiffauer:

„Ptali se, jestli chceme odložit ten proces, ale že by tím pádem to byl až po prázdninách a my jsme si dali pauzu a všichni se ptali mě, protože já jsem měl za tři dny na to promovat, aby

---

⁵¹ Odvolání proti rozsudku okresního soudu v Ostravě. (Ivan Binar) Ostrava, 1972.

⁵² Odvolání proti rozsudku okresního soudu v Ostravě. (Ivana Balouchová) Ostrava, 1972.

*mi to neuškodilo. Já jsem říkal, než to vyjde v platnost, tak prostě odpromuju, můžeme jednat, tak jsme to udělali.*⁵³

Nutno poznamenat, že nepřítomnost advokátů pravděpodobně nic nezměnila, jelikož byl odvolací soud opět velmi jednostranný.

Tento soud probíhal pouze tři dny, první den byla pouze přečtena písemná odvolání a zjišťovalo se, jestli se odvolání shodují se skutečností. Poté bylo jednání odročeno na další den.

Další den měli obvinění příležitost se obhájit. První se obhajoval Petr Ullmann, jehož obhajoba, stejně jako odvolání spočívalo na špatné interpretaci činů a hlavně mylného vyvození nepřátelství k Sovětskému svazu.

Jako druhý se hájil Petr Podhrázký, jelikož byl obviněn hlavně z autorství Syna pluku, snažil se polemizovat se znaleckými posudky a dokázat jejich zavádějící charakter. V jeho obhajobě nalezneme ale mimo to dva zajímavé momenty. V jednu chvíli mluví o článku otištěném v Nové Svobodě, který jsem výše rozebírala, konkrétně o jeho vlastnictví knihy *Mein Kampf*:

*„[...] krajský soud nemůže být tímto článkem ovlivněn. Já sám německy neumím. Mein Kampf jsem nečetl. Jak už jsem uváděl, šlo o knihu věnovanou mým dědečkem. [...] Je patrné z věnování, právě proto, až někdy budu dospělý, abych právě z toho mohl čerpat případně poznatky o odporu proti fanatismu, násilí a podvodu, jak je přímo uvedeno ve věnování.*⁵⁴

Zde je důkaz, že jak první jednání, kde už se o knize *Mein Kampf* mluví, tak hlavně článek v Nové svobodě je pokřiven. Soud i článek záměrně přehlíží skutečnosti, které by byly pro obviněné polehčující a naopak je překrucují tak, aby jim co nejvíce uškodily. Navíc je opravdu nepříjemné, že obviněnému může uškodit výmysl novináře a musí se hájit, že není pravdivý, byť je to naprosto zřejmé.

Druhý zajímavý moment z hlediska toho, co krátce po obhajobě Podhrázkého následovalo, ale on sám to zatím (pravděpodobně) netušil, byla odpověď na otázku obhájkyně Josefa Fraise, Otázka bohužel v záznamech není zapsána, ale Petr Podhrázký odpověděl, že *„Pokud jde o Josefa Fraise, jsou určitá období, kdy se z jistých příčin nesnášíme a z toho jsme nepřátelé a z toho také pramení potom v určitých dobách určité názory na vzájemné chování, případně tvorbu.*⁵⁵

---

⁵³ Rozhovor s E. Schiffauerem, Ostrava, 24. 1. 2017

⁵⁴ Protokol o veřejném zasedání. Ostrava, 1972, s. 9.

⁵⁵ tamtéž, s. 10

Bohužel nemůžeme s jistotou říct, k čemu se blíže Petr Podhrázký vyjadřoval, je ale pravděpodobné, že šlo o Fraisův obrat, který se plně projevil až později.

Jako další se hájil Ivan Binar, který stejně jako Petr Ullmann svou obhajobu vedl hlavně přes fakt, že hra není protisovětská a on sám není takového smýšlení.

Jako další se mohl obhájit Josef Fraiss, který ze začátku mluvil, stejně jako ostatní o znaleckém posudku, kdy řekl, že „[...]nesouhlasí se znaleckým posudkem, pokud vůbec zhodnocuje celou hru.“⁵⁶ Ve své výpovědi však pokračoval velmi obezřetně s jasným zájmem se zachránit:

„[...]V každém případě jsem spoluautorem I. a II. dílu s výjimkou 2 sólových písní a proto prosím, aby byla zvláště posuzována ona I. část. Hra vznikla v době, kdy nebylo ani nějaké potuchy o nějakém antisovětismu. V té době nebyl scénář ani psán se záměrem uvést je na scénu. Já sám [...]uvádím, že jsem byl pro tomu, aby se hra uváděla.“⁵⁷

Zde si jednoznačně Josef Fraiss snaží zachránit kůži a to i za cenu toho, že zachrání jen sebe, ne-li ostatním přitíží.

Tento úsek výpovědi by mu sám o sobě pravděpodobně nepomohl, kdyby však v podobném charakteru výpovědi nepokračoval. V jeho dalších slovech se totiž nezapomněl zmínit, že se neúčastnil Leskovce, protože tam nebyl pozván a i kdyby jej pozvali, neúčastnil by se, protože se chtěl věnovat své práci, rodině a s touto skupinou se názorově rozešel.

Podobným způsobem mluvil o svých povídkách, se kterými vystupoval spolu s Karlem Krylem.

„[...]v té době jsem byl v takovém postavení redaktora, že jsem měl možnost tyto povídky, které jsem napsal, podstatně rozšiřovat a nikoliv jen 3krát s nimi jít na veřejnost. [...] Lituji ovšem, že jsem je neuváženež použil. Měl jsem možnost je publikovat hojněji a neučinil jsem tak.“⁵⁸

Obhajoba pokračuje spornou částí, která byla již několikrát opakována, ale stále se nevyřešila a to z jakého důvodu a na čí popud Špačková rozmnožila a rozšířila jeho povídky. Tato část se zde opět nevyřešila.

V následujících odstavcích se Josef Fraiss rozmluvil o své nápravě:

„Po prováděné konsolidaci poměrů jsem se nechoval závadně. Myslím, že dostatečně nezhodnotil okr. soud v uloženém trestu. Zakládám také do spisu scénář Polského večera, který byl mnou připraven a který jsem uváděl, který také může napovědět o mých nynějších

---

⁵⁶ tamtéž, s. 13

⁵⁷ tamtéž, s. 13

⁵⁸ tamtéž, s. 13-14

stanoviscích a vůbec o stanoviscích celého divadla a odráží se v tom také to, jak později naše divadlo pracovalo.“⁵⁹

Zde je jediná chvíle, kde Josef Fraiss mluví nejen o své činnosti, ale o činnosti celého divadla. Do této chvíle jeho slova šela jen k tomu, aby se zachránil a na nikoho jiného nebral ohled. Sice nikomu záměrně neublížil, ale zároveň také nepomohl.

Celou řeč Josef Fraiss zakončil ve stejném duchu, jako se nesla doposud. *„Můj život se zkonsolidoval a chtěl jsem ho udržet v řádnosti. [...] Proto bych prosil, aby můj skutek byl kvalifikován mírnější, zejména pokud jde o uložený trest a prosím, aby byl vysloven trest podmíněný.“*

Po prvním přečtení nezní obhajoba Fraise nijak negativně, přeci se snaží snížit si trest, stejně jako ostatní odsouzení. Na druhou stranu, pokud si porovnáme slova ostatních a Josefa Fraise, zásadně se liší. Ostatní obvinění se snaží dokázat závadnost posudku, obvinění, či nepřiměřenost trestu v porovnání s jejich prohřeškem. Josef Fraiss ale míří svou řečí úplně jinam, dokládá, že on nebyl zapleten do všech závadných činností, dodává, že po roce 1969 se s divadlem Waterloo jak tvorbou, tak myšlenkově rozešel a za zbytek činnosti se skrytě omlouvá. Od ostatních se jako jediný jasně distancoval.

V podstatě se dá říct, že u soudu řekl to, co soudci chtěli slyšet. Slovy Edvarda Schiffauera:

*„[...]Pepa Fraiss se začal kát a soudci z toho měli tak neskutečnou radost. [...] Oni byli tak spokojeni, že Krajský soud splní svou povinnost, že on tam přiznal, že se nemýlili, že je to pravda. A nás teda převychovají a tak to odůvodňují pro sebe, pro stranu, pro soudruhy horníky.“*⁶⁰

Po Josefu Fraissovi byli ještě další vyslyšení, kteří pravděpodobně neměli dobrou pozici, už z důvodu překvapení, které nastalo po Fraissovu doznání, tak díky tomu, že v tuto chvíli už soudci získali, co chtěli.

Po Fraissovi šel na řadu jako první Edvard Schiffauer, který pouze ve stručnosti shrnul, že jeho činy nebyly motivovány protisovětskými názory. Stejně tomu bylo při dalším výslechu a to Tomáše Slámy. Jako poslední byla ke slovu předvolána Špačková, kterou se však ptali opět jen na rozmnožení a rozšíření povídek Josefa Fraise.

Z výslechů to bylo vše, poté byly přečteny posudky ze zaměstnání, případně další dokumenty, na to si vzal soud čas na vyhlášení předběžných výsledků, ty zněly: *„Krajský prokurátor navrhuje, aby odvolání všech obviněných byla zamítnuta. [...] Vzhledem k postoji*

---

⁵⁹ tamtéž, s. 14

⁶⁰ Rozhovor s E. Schiffauerem, Ostrava, 24. 1. 2017

obviněného Josefa Fraise, jaký projevil dnešního dne, usuzuje, že snad mírnější trest odnětí svobody by mohl být dostatečný k jeho nápravě. [...]“⁶¹

Na to se mohli vyjádřit ještě obvinění případně jejich právní zástupci. Nikdo z nich neřekl nic významného, spíš opakovali, co už bylo řečeno v předešlých výpovědích. Opět s jedinou výjimkou a to Josefa Fraise, jehož obhájkyňe poukázala, na „[...]doznání obviněného Fraise, na to, že se distancoval od skupiny, což také veřejně u krajského soudu prohlásil a požádala, aby byl uložen trest podmíněný.“⁶²

A opravdu, znění rozsudku se změnilo pouze v jediném případě. Všem, kromě Josefa Fraise bylo odvolání zamítnuto. Josefovi Fraiseovi změnili trest na podmíněný.

Všichni původně odsouzení, s výjimkou Josefa Fraise, nastoupili výkon trestu na přelomu července a srpna roku 1972, podle původního rozsudku krajského soudu.

Přesto všechno však byli propuštěni předčasně, protože se na ně vztahovala Husáková amnestie v 72. Tato amnestie se výjimečně vztahovala i na prvotrestané politické vězně. Ironií osudu je, že třem ze čtyř vězňůch tato amnestie zkrátila vazbu, ale jen o několik dní. Ivanu Binarovi bylo prominuto 12 dní, Petrovi Ullmannovi 25 dní a Edvardovi Schiffauerovi byly prominuty 2 měsíce a 3 dny. Amnestie se vztahovala i na ty, kterým byl trest podmíněně odložen.

Jediný, kdo si musel trest odsedět celý by Petr Podhrázký, jelikož již v minulosti byl trestaný za to, že „[...] když byl na knihovnické škole, tak v hospodě řekl: „Kop do režimu, kop do vlády, komunisti jsou kurvy.“ No, a někdo ho prásk.“⁶³

---

⁶¹ Protokol o veřejném zasedání. Ostrava, 1972, s.19

⁶² Tamtéž, s. 19

⁶³ Rozhovor s Ivanem Binarem, Praha, 15. 12. 2016.

7. Po vazbě

Bohužel, pokud je člověk odsouzený za trestný čin, stráví několik měsíců ve vězení, ale navíc to ovlivní jeho život i nadále. A v době komunizmu byly tyto následky daleko palčivější, obzvláště, pokud se jednalo o politické vězně, jako byli bývalí členi divadla Waterloo. Ráda bych zde přiblížila i jejich osudy, bohužel minulost všech není známá, případně je velmi zastřená i díky snaze jich samotných, tak komunistického režimu. Zmíním se zde alespoň o některých osudech v takové míře, do jaké jsem měla přístup k dostupným materiálům.

Josef Fraiss po odvolacím soudu byl propuštěn z vězení a vrátil se do běžného života. Jeho návrat byl nejméně náročný v porovnání s ostatními, bohužel byl vykoupen spoluprací s komunistickým režimem a Státní bezpečností.

Od konce sedmdesátých let publikoval, nejdříve v literárních denících, později i samostatné knihy.

V roce 1976 dokonce vyšel s Josefem Fraisem rozhovor v časopisu Tvorba, kde mluví o své minulé tvorbě (bez toho, aby se zmínil o divadle Waterloo, to zůstává v článku inteligentně zamlčeno.) a o tom, jak se nyní profiluje. O šedesátých letech říká, že pochopil, že „[...] lidé jako já nesou na tehdejších událostech část viny: podceňováním nebezpečí, falešným citovým ovlivněním, neznalostí, nebo i lhostejností, jsme do značné míry usnadnili cestu nepřítelům socialistického zřízení.“⁶⁴

Bohužel musel v rozhovoru znovu zatratit bývalé kolegy z divadla Waterloo, o nichž opět řekl:

„[...]Neměl jsem mnoho společného s hrdiny šedesátého osmého roku. Jednu chvíli jsem s nimi sdílel střechu jednoho divadla a pár měsíců mluvil o tom, o čem rozprávěli oni. Dále podobnost končí. Pochopil jsem brzy, po několika měsících. Mýlil jsem se, a všechno mé další úsilí směřovalo k nápravě tohoto krátkého zakolísání.“⁶⁵

Sice o nikom neřekl nic hanlivého, ano, mohl být daleko útočnější. Na druhou stranu i toto zbytek souzených považoval za další zradu.

Rozhovor končí slovy, že se hlásí k socialistickému realismu a slibuje, že bude tvořit a budovat v socialistickém duchu.

Díky tomu, že se Josef Fraiss takto ponížene kál a v podstatě sváděl vinu na ostatní, mohl dále tvořit. Paradoxně po převratu jej čekal opačný osud, osud těch, kterých se zřekl pro lepší možnosti. V devadesátých letech byl nežádoucím autorem, publikoval tedy pod pseudonymy.

---

⁶⁴ Rozhovor s Josefem Fraisem. Tvorba. 1976, (42), 9.

⁶⁵ tamtéž, s. 9

Určitě mu nepomohlo ani to, že figuroval i v seznamech spolupracovníků StB, a to v kategorii „Držitel propůjčeného bytu“ (krycí jméno „Klubovna“).

Ostatní odsouzení samozřejmě v umění pracovat, ani se jakkoliv angažovat, nemohli. Museli pracovat na dělnických pozicích a byli více či méně hlídání a obtěžováni StB.

Každý z nich se se svým osudem vyrovnával jinou cestou, většina z nich se snažila najít si nějaké místo na kulturní scéně, například Petr Ullmann tvrdil, že „[...]když nemůžeš dělat divadlo, tak klidně můžeš dělat divadlo na magnetofonový pásek, čili rozhlasové hry.“⁶⁶ Bohužel už se cesty všech přátel rozdělily a u jiných lidí nebyl zájem. Petr Ullmann s uměleckou divadelní činností skončil.

Díky tomu, že se neangažoval v žádné protirežimní činnosti, ani se nestýkal s lidmi, kteří byli nepohodlní, STB mu nevěnovala takovou péči, jako ostatním „[...] jen asi po deseti letech, když jsme žádali telefon, a zavedli nám ho, tak ten byl zřejmě odposlouchávaný. Protože jsem měl kamaráda z vojny, který věděl o věcech, který musel odposlouchávat z toho mého telefonu.“⁶⁷

Kromě toho Petr Ullmann asi více hlídáný nebyl, zato mu StB třikrát nabízela spolupráci. Sám tuto událost popisoval slovy:

„Napřed mě odvezli po rozvodu, čili v roce 1983. Zavolal mi nějaký inženýr, že mi řekne něco o mojí ženě, abych přijel k radnici. Před radnicí mě nasadil do auta, odvezl nás do takové vilky, to byla snad dokonce nějaká ruský obsazená vilka, tam mi nabídl cigarety - Sparty, chlebičky, což jsem odmítl. Vysvětloval mi, že to... jestli bych nechtěl spolupracovat. Byli ochotni nabídnout nějakou kulturní práci. [...] Zajímavé bylo, že když už jsme jenom pili kafe s tím mým orgánem, tak jsme si dali za pravdu, že ten komunismus to vede špatně.“⁶⁸

Ivan Binar měl odlišný osud, jelikož se po návratu s vězení stýkal se skupinou reformovaných komunistů a dalších lidí, kteří byli pro stranu nepohodlní. Po čase tyto schůzky skončily a právě v té době začala Ivana Binara pronásledovat StB.

Dle slov Ivana Binara šlo o provokaci, a StB začala společnost těchto lidí nepokrytě obtěžovat. Ivana Binara opakovaně zatýkali a vyslychali, vyhrožovali vězením. Jelikož odmítal vypovídat, agresivita StB se stupňovala:

„[...] Bylo to tak vyhrocené, bylo to večer, už velká tma, sbalili mě u elektrárny, kde jsem pak pracoval. Odvezli mě na krajskou správu a tam, mi řekli, že mě zavřou a já jsem řekl: ‚Bud‘te tak hodní, zavolejte mojí ženě, aby věděla, že se mi nic nestalo, že jsem se ani neopil,

---

⁶⁶ Rozhovor s Petrem Ullmannem, Ostrava, 10. 1. 2017

⁶⁷ tamtéž

⁶⁸ tamtéž

že jsem prostě ve vězení, aby o mě neměla starost. ' A on řekl: ,Tak běžte domů. ' A pak znovu a to mi nabídli tři možnosti bud spolupráce, nebo vězení, nebo vystěhování. ‘⁶⁹

Potom, co Ivan Binar přijal do budoucna možnost vystěhovat se do Rakouska, byl zatčen ještě jednou a to po uveřejnění Charty 77, kdy se StB chtěla ujistit, že chartu nepodepíše.

Podle dalších vystěhovaných po roce 1977 šlo o větší akci ve snaze zbavit se nepohodlných lidí, stejně jako v Praze probíhala akce Asanace.

Po vystěhování žil delší dobu v nejistotě, sociální, finanční a samozřejmě jazykové. Postupně se tu i s celou rodinou zabydlel, našel práci, nejdříve v továrně s porcelánem, později pracoval ve Svobodné Evropě.

Ale ani když byl v zahraničí, se o něj StB nepřestala zajímat, nejdříve za ním přijel Petr Podhrázký, který v té době již pravděpodobně spolupracoval s StB, ale také mu bylo odebráno české občanství.

Po roce 1989 se Ivan Binar s celou rodinou vrátil do Čech, přestože se zdá, že se jeho život vrátil do běžných kolejí a že všechny životní nesnáze, které ho po procesu pronásledovaly, překonal. Ale z jeho vystupování je cítit, že si to s sebou nese až do dnešních dní. Evidentně ho po roce 1989 zasáhlo, když zjistil, kdo všechno spolupracoval s StB, že část jeho přátel ho vlastně zradila. Takové poznání si s sebou bohužel člověk vleče celý život, přestože již dlouho žije ve svobodném světě.

Edvarda Schiffauera dostihly následky procesu a vězení jako jednoho z prvních, nejen, že nikdy nemohl veřejně tvořit, ale AMU mu nedovolila absolvovat.

Edvard Schiffauer měl již ukončené celé studium, chyběl mu pouze závěrečný koncert a převzetí absolutoria. Do této doby zrovna zasáhl proces a AMU se o tom samozřejmě dozvěděla, vedení mu sice přislíbilo, že po uplynutí trestu a jeho výmazu, mu absolutorium dá, k tomu ale nikdy nedošlo, ve slibovanou dobu na AMU několikrát psal, ale už mu nebylo dovoleno přerušené studium dokončit. Jediná možnost jak nadále skládat byla účast v anonymních soutěžích, ve kterých, ač vítězil, nikdy nebyl uveden jako autor. Případně byly všechny záznamy o jeho autorství, či výsledcích posléze smazány.

Po výkonu trestu nastoupil stejně jako ostatní na dělnickou pozici, lepil podlahové krytiny, kde si zranil záda.

Edvarda Schiffauera také pronásledovala StB, podle všeho i více, nežli ostatní odsouzení, pravděpodobně StB tušila, že právě on má slabší nervy a očekávala, že by mohl svolit ke spolupráci. Sám Edvard Schiffauer říkal, že ho strašně pronásledovali:

---

⁶⁹ Rozhovor s Ivanem Binarem, Praha, 15. 12. 2016

„[...] Vím dokonce, že jak jsem chodíval kolem Ivana Binara na ten Krajzák, tak jsem mu jednou říkal, jestli bych třeba neměl zkusit jako fingovat spolupráci a on řekl: ‚Ty, ty vole, ty jsi úplně...‘ Ale to všechno bylo ještě v té jakoby ne legrace, ale šlo to.

Ale potom, když byla Charta, to začaly hrozné výsledky, brávali mě na čtyři, pět, šest, osm hodin do nějakého bytu.“⁷⁰

Na fingování spolupráce nakonec ale stejně došlo, když Ivan Binar emigroval do Rakouska, tak si spolu s Edvardem Schiffauerem dopisovali, ale když odešel do Svobodné Evropy, kontakt úplně přerušili.

V té době Edvarda Schiffauera znovu předvolali. K tomu Edvard Schiffauer vyprávěl: „Tenkrát jsem najednou vycítil, že jim jde o korespondenci s Binarem, že by mě využívali k tomu, abych mu posílal informace, které oni chtějí a protože jsme byli domluveni, že už si nebudeme psát, tak jsem podepsal, že jakýkoliv dopis přijde, že Binarovi pošlu. Myslel jsem, že tím je konec a já jsem odcházel a myslel jsem, jak jsem s nimi vydupal. Byl jsem šťastný, že to mám za sebou.

Asi za čtyři, za pět dní jsem byl pozvaný, jako vždycky to bylo pod výhrůžkou, že budu předvedený, když nepřijdu a tam po mě chtěli tu spolupráci a to jsem se úplně z toho sesypal. [...]“⁷¹

Edvard Schiffauer StB nic neprozradil, ale o to víc ho StB pronásledovala. Měl s nimi uzavřenou spolupráci a tak čekali výsledky. Pronásledování StB také ovlivňovalo jeho psychický a zdravotní stav, kvůli kterému nakonec opustil práci.

Bohužel ani po revoluci neměl Edvard Schiffauer klid, jelikož byl zapsaný v seznamech StB, jako spolupracovník v kategorii tajný agent, krycí jméno Baron. Sám k tomuto období řekl:

„To bylo nejhorší, tři roky. Nikdy na to nezapomenu, chtěl bych. A vím, že mě bylo úplně hrozně. Třeba po roce 89 byla schůze skladatelů, oni mě pozvali na veřejnou schůzi, jestli mě můžou pozvat, když jsem tam zapsaný. Mnoho z těch skladatelů podepsalo Antichartu a to bylo v pořádku. Já jsem tam říkal: ‚A proč jsem podepsal? Dělal jsem dělníka do posledního dne, do revoluce. Jediná skladba nebyla uvedena. Nic jsem z toho, co mi nabízeli, neměl, protože jsem fakticky nespolečně pracoval. Oni nabízeli stáže v zahraničí, premiéry v divadle, místo ředitele... A to je právě největší důkaz, že přece nebudu spolupracovat a nemít z toho nic.““⁷²

---

⁷⁰ Rozhovor s Edvardem Schiffauerem, Ostrava, 24. 1. 2017

⁷¹ tamtéž

⁷² tamtéž

Ačkoliv byly seznamy vydány pouze se jmény a hodnostmi spolupracovníků, aniž je z pouhých seznamů zjevné, co dotyčný skutečně dělal, ještě dodnes E. Schiffauera navzdory prokazatelným šikanám od minulého režimu provází osočování, že spolupracoval s StB.

Také Petr Podhrázký podle vzpomínek ostatních odsouzených se pod nátlakem údajně zavázal ke spolupráci s StB a měl opatřovat ve Vídni informace o zahraničním odboji, ale bohužel už jsem jej vyzpovídat nemohla, neboť, jak uvádí Eduard Světlík ve své *Stručné historii ostravského Divadla Pod okapem a Divadla Waterloo*⁷³, po roce 1989 zemřel.

---

⁷³ in: Pódia z krabičky, Nipos: Praha 2005

Závěr

Dle rozboru všech částí procesu, jak jednání s obviněnými, tak z analýzy posudku na hru Syn pluku, výsledků obviněných i samotného soudu je zřejmé, že tento proces se měl stát ukázkovým a hlavně odstrašujícím případem. Samotný fakt, že byla takto „na tvrdo“ dodatečně potrestána skupina divadelníků za konkrétní představení, tedy za to, že provozovali svou profesi, je v dějinách novodobého českého divadla zcela bezprecedentní.

Přestože tento případ v Praze příliš známý není, mezi divadelníky se o něm vědělo, a to nejenom v Ostravě a lze tedy předpokládat, že svůj odstrašující účel splnil.

Na všech výše zmiňovaných částech případu se také projevuje fakt, že obvinění neměli nejmenší šanci v žádné fázi procesu svůj osud zvrátit. Pakliže se pokusili hájit, jak ústně, tak písemně, všechny tyto snahy byly přejity. Jedinou možností, jak se z této situace dostat byla spolupráce se systémem, ať už formou podepsání faktické spolupráce s StB, nebo přiznání protistátní činnosti a vyjádření lítosti nad ní, jak učinil Josef Frajs. To vše však za cenu ponižující vnitřní zrady osobního přesvědčení.

Bohužel tento proces neměl vliv na životy obviněných jen během samotného výkonu trestu, ale také po celou dobu komunistického režimu, kdy se nemohli živit kulturní činností, ale také byli neustále stíháni StB. Některým z nich zasáhl i do života po revoluci a podepsal se na jejich psychickém stavu.

„Nezáleží na tom, koho jsme vzali, ale záleží, jaký to mělo dopad na ty lidi, kteří něco dělali, nebo by chtěli něco dělat.“⁷⁴

---

⁷⁴ Vyšetřovatel STB, z rozhovoru s Edwardem Schiffauerem, Ostrava, 24. 1. 2017

Literatura

- PODHRÁZSKÝ, Petr a spol., BINAR, Ivan, ed. *Syn pluku a historie*. München: Obrys/kontur-PmD, 1987.
- KATAJEV, Valentin. *Syn Pluku*. 6. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1976.
- LAZORČÁKOVÁ, Tatjana. *Pódia z krabičky: nesoustavné nahlédnutí do historie malých neprofesionálních scén 60. let 20. století*. Praha: Národní informační a poradenské středisko pro kulturu, 2005. ISBN 80-7068-191-8.
- LAZORČÁKOVÁ, Tatjana, ROUBAL, Jan: K netradičnímu divadlu na Moravě a ve Slezsku 60.-80.let dvacátého století. Praha, Pražská scéna 2003, s. 116-118
- JUST, Vladimír. *Divadlo v totalitním systému: příběh českého divadla (1945-1989) nejen v datech a souvislostech*. Praha: Academia, 2010. ISBN 978-80-200-1720-8.
- TITTLEROVÁ, Silvie. *Divadlo pod okapem a Waterloo: V Ostravě v letech 1961-1970*. Olomouc, 1996. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci.
- Páteční večer*. Od Okapu po Waterloo aneb Snadno a rychle do komunistického vězení [epizoda rozhlasového seriálu]. Česko, ČRo Ostrava, 2016. ČRo3 Vltava 16.12.2016
- Osudy jednoho divadla, osud jedné generace*. [dokumentární film]. Česko, ČT, 1990. ČT2, 21.8.2016.
- Tato noc nebude krátká* [dokumentární film]. Česko, ČT, 1997. ČT2, 18.9.1997.
- Rozhovor s Josefem Frašem*. Tvorba. 1976, (42), 9.
- Provokace na "mobilizační rozkaz"*. Nová Svoboda. Ostrava, 1972, 28(32), 4.
- Waterloo, scéna prvního úderu*. Scéna 15. Praha. 1990, (14), s.8
- DÜRRENMATT, Friedrich. *Dvojník*. In: DÜRRENMATT, Friedrich. *Rozhlasové hry*. Praha: Orbis, 1966.

Prameny

- Rozhovory s Ivanem Binarem, Praha, 15. 12. 2017, v archivu autorky práce
- Rozhovor s Edvardem Schiffauerem, Ostrava, 24. 1. 2017, v archivu autorky práce
- Rozhovor s Petrem Ullmannem, Ostrava, 10. 1. 2017, v archivu autorky práce
- Scénář muzikálu agent 3,14*. Okresní soud v Ostravě. 1T 3/71. Dokumenty o soudním řízení. 1972. Ostrava
- SLÁMA, Tomáš, Čaj o páté přes deváté*. Okresní soud v Ostravě. 1T 3/71. Dokumenty o soudním řízení. Ostrava
- Protokol o veřejném zasedání*. Okresní soud v Ostravě. 1T 3/71. Dokumenty o soudním řízení. 1972. Ostrava
- Odvolání proti rozsudku okresního soudu v Ostravě (Ivan Binar)*, Okresní soud v Ostravě. 1T 3/71. Dokumenty o soudním řízení. 1972. Ostrava
- Odvolání proti rozsudku okresního soudu v Ostravě (Jiřina Balouchová)*, Okresní soud v Ostravě. 1T 3/71. Dokumenty o soudním řízení. 1972. Ostrava
- Odvolání proti rozsudku okresního soudu v Ostravě (Tomáš Sláma)*, Okresní soud v Ostravě. 1T 3/71. Dokumenty o soudním řízení. 1972. Ostrava
- Odvolání proti rozsudku okresního soudu v Ostravě (Josef Frajs)*, Okresní soud v Ostravě. 1T 3/71. Dokumenty o soudním řízení. 1972. Ostrava
- Odvolání proti rozsudku okresního soudu v Ostravě (Petr Ullmann)*, Okresní soud v Ostravě. 1T 3/71. Dokumenty o soudním řízení. 1972. Ostrava
- Odvolání proti rozsudku okresního soudu v Ostravě (Edvard Schiffauer)*, Okresní soud v Ostravě. 1T 3/71. Dokumenty o soudním řízení. 1972. Ostrava
- Odvolání proti rozsudku okresního soudu v Ostravě (Petr Podhrázký)*, Okresní soud v Ostravě. 1T 3/71. Dokumenty o soudním řízení. 1972. Ostrava
- 2 scénáře pořadu pod úvodním názvem Pochodeň*. Okresní soud v Ostravě. 1T 3/71. Dokumenty o soudním řízení. 1972. Ostrava
- Protokol o hlavním líčení*. Okresní soud v Ostravě. 1T 3/71. Dokumenty o soudním řízení. 1972. Ostrava
- Rozsudek. Jménem republiky!* Okresní soud v Ostravě. 1T 3/71. Dokumenty o soudním řízení. 1972. Ostrava
- Rozsudek. Jménem republiky! (Odvolací soud)*. Okresní soud v Ostravě. 1T 3/71. Dokumenty o soudním řízení. 1972. Ostrava
- ...tato expertiza si klade za úkol doplnit znalecké posudky...* Okresní soud v Ostravě. 1T 3/71. Dokumenty o soudním řízení. 1972. Ostrava
- Lubomíra Podhrázká – protokol o provedení domovní prohlídky*. Ústav totalitních režimů. Archiv bezpečnostních složek. V-7625 OV Ostrava. Dokumenty k soudnímu řízení. 1971. Ostrava
- Ivan Binar – protokol o provedení domovní prohlídky*. Ústav totalitních režimů. Archiv bezpečnostních složek. V-7625 OV Ostrava. Dokumenty k soudnímu řízení. 1971. Ostrava
- M. Ulmanová – protokol o provedení domovní prohlídky*. Ústav totalitních režimů. Archiv bezpečnostních složek. V-7625 OV Ostrava. Dokumenty k soudnímu řízení. 1971. Ostrava
- Edvard Schiffauer – protokol o provedení domovní prohlídky*. Ústav totalitních režimů. Archiv bezpečnostních složek. V-7625 OV Ostrava. Dokumenty k soudnímu řízení. 1971. Ostrava
- Hana Špačková – protokol o provedení domovní prohlídky*. Ústav totalitních režimů. Archiv bezpečnostních složek. V-7625 OV Ostrava. Dokumenty k soudnímu řízení. 1971. Ostrava

Josef Frajs – protokol o provedení domovní prohlídky. Ústav totalitních režimů. Archiv bezpečnostních složek. V-7625 OV Ostrava. Dokumenty k soudnímu řízení. 1971. Ostrava

Znalecké posudky. Ústav totalitních režimů. Archiv bezpečnostních složek. V-7625 OV Ostrava. Dokumenty k soudnímu řízení. 1971. Ostrava

Petr Podhrázký – protokoly o výsledku obviněného. Ústav totalitních režimů. Archiv bezpečnostních složek. V-7625 OV Ostrava. Dokumenty k soudnímu řízení. 1971-1972. Ostrava

Usnesení o zahájení trestního stíhání. Ústav totalitních režimů. Archiv bezpečnostních složek. V-7625 OV Ostrava. Dokumenty k soudnímu řízení. 1971-1972. Ostrava

Ivan Binar – protokoly o výsledku obviněného. Ústav totalitních režimů. Archiv bezpečnostních složek. V-7625 OV Ostrava. Dokumenty k soudnímu řízení. 1971-1972. Ostrava

Petr Ullmann – protokoly o výsledku obviněného. Ústav totalitních režimů. Archiv bezpečnostních složek. V-7625 OV Ostrava. Dokumenty k soudnímu řízení. 1971-1972. Ostrava

Edvard Schiffauer – protokoly o výsledku obviněného. Ústav totalitních režimů. Archiv bezpečnostních složek. V-7625 OV Ostrava. Dokumenty k soudnímu řízení. 1971-1972. Ostrava

Jiřina Balouchová – protokoly o výsledku obviněného. Ústav totalitních režimů. Archiv bezpečnostních složek. V-7625 OV Ostrava. Dokumenty k soudnímu řízení. 1971-1972. Ostrava

Josef Frajs – protokoly o výsledku obviněného. Ústav totalitních režimů. Archiv bezpečnostních složek. V-7625 OV Ostrava. Dokumenty k soudnímu řízení. 1971-1972. Ostrava

Zuzana Dušková – protokoly o výsledku obviněného. Ústav totalitních režimů. Archiv bezpečnostních složek. V-7625 OV Ostrava. Dokumenty k soudnímu řízení. 1971-1972. Ostrava

Tomáš Sláma – protokoly o výsledku obviněného. Ústav totalitních režimů. Archiv bezpečnostních složek. V-7625 OV Ostrava. Dokumenty k soudnímu řízení. 1971-1972. Ostrava

Hana Špačková – protokoly o výsledku obviněného. Ústav totalitních režimů. Archiv bezpečnostních složek. V-7625 OV Ostrava. Dokumenty k soudnímu řízení. 1971-1972. Ostrava

Miroslav Imramovský – protokoly o výsledku obviněného. Ústav totalitních režimů. Archiv bezpečnostních složek. V-7625 OV Ostrava. Dokumenty k soudnímu řízení. 1971-1972. Ostrava

Přemysl Kirschner – protokol o výsledku svědka. Ústav totalitních režimů. Archiv bezpečnostních složek. V-7625 OV Ostrava. Dokumenty k soudnímu řízení. 1971-1972. Ostrava

Inž. Antonín Kutálek – protokol o výsledku svědka. Ústav totalitních režimů. Archiv bezpečnostních složek. V-7625 OV Ostrava. Dokumenty k soudnímu řízení. 1971-1972. Ostrava

Vratislav Kovář – protokol o výsledku svědka. Ústav totalitních režimů. Archiv bezpečnostních složek. V-7625 OV Ostrava. Dokumenty k soudnímu řízení. 1971-1972. Ostrava

Hana Špačková – protokol o výslechu svědka. Ústav totalitních režimů. Archiv bezpečnostních složek. V-7625 OV Ostrava. Dokumenty k soudnímu řízení. 1971-1972. Ostrava

Boris Dušek – protokol o výslechu svědka. Ústav totalitních režimů. Archiv bezpečnostních složek. V-7625 OV Ostrava. Dokumenty k soudnímu řízení. 1971-1972. Ostrava

Luděk Nekuda – protokol o výslechu svědka. Ústav totalitních režimů. Archiv bezpečnostních složek. V-7625 OV Ostrava. Dokumenty k soudnímu řízení. 1971-1972. Ostrava

Komplexní zhodnocení učitele k platovému postupu. Archiv Univerzity Palackého v Olomouci. Miroslav Kala. Osobní složka zaměstnance. Olomouc

Rozvázání pracovního poměru dohodou. Archiv Univerzity Palackého v Olomouci. Miroslav Kala. Osobní složka zaměstnance. Olomouc, 1990

Žádost o přijetí do učitelského pracovního poměru. Archiv Univerzity Palackého v Olomouci. Miroslav Kala. Osobní složka zaměstnance. Olomouc

Miroslav Kala – osobní výkaz. Archiv Univerzity Palackého v Olomouci. Miroslav Kala. Osobní složka zaměstnance. Olomouc

Ljubov Ordeltová – žádost o starobní důchod. Archiv Univerzity Palackého v Olomouci. Ljubov Ordeltová. Osobní složka zaměstnance. Olomouc, 1983

Ljubov Ordeltová – potvrzení o doborné praxi. Archiv Univerzity Palackého v Olomouci. Ljubov Ordeltová. Osobní složka zaměstnance. Olomouc, 1971

Doc. PhDr. Ljubov Ordeltová – návrh na ustanovení docentkou. Archiv Univerzity Palackého v Olomouci. Ljubov Ordeltová. Osobní složka zaměstnance. Olomouc

Trestní zákon. In: 1961, ročník 1961, číslo 140. Dostupné také z:
<https://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/usmrceni-hranice/dokumenty/zakon140-1961.pdf>